

FRANSA ELÇİSİ KONT CÉSY'NİN NOTLARINDA 1630 TARİHLİ OSMANLI-LEHİSTAN BARIŞI VE İSTANBUL DİPLOMASİSİ

Mahmut Halef CEVRİOĞLU*

Öz

Son yıllarda gelişen Osmanlı siyasi tarihi literatürü, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlıların barışçıl bir dış politika izlediğine işaret etmiştir. Mevcut çalışma, XVII. yüzyılın ilk yarısında bu anlayışın bir uzantısı olarak Osmanlıların serhat bölgesinde barış anlaşmaları imzalamaya başladığına dikkat çekmektedir. Vaka analizi olarak seçilen 1630 yılı Osmanlı-Leh muahedesi örneği, hem Osmanlıların Rumeli serhaddinde yürüttüğü müzakerelere hem de Leh elçisi Aleksander Piaseczyński'nin şahsen bulunduğu İstanbul'da yapılan barış görüşmelerine odaklanmaktadır. Kaynak olarak İstanbul'da bulunan Avrupalı elçilerin raporları seçilmiş ve bilhassa Fransa elçisi Kont Césy'nin Leh otoriterlerle irtibatı muahedenin arka planına dair aydınlatıcı olmuştur. Nihayetinde iki tarafın da Kazak ve Tatar akınlarının durmasına ilişkin taleplerinin uzun vadede karşılıksız kalması, Osmanlı idaresinin barışın formel/resmi tarafıyla değil de birden fazla cephede savaştan kaçınmak ve siyasi çıkarlarını korumak için sulh yenilemekle ilgilendiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı muahedeleri, Yeniçağ Osmanlı-Lehistan diplomasisi, Tatarlar, Kazaklar, Aleksander Piaseczyński*

Abstract

The Ottoman-Polish Peace of 1630 in the Correspondence of the French Ambassador Comte de Césy and Diplomacy in Istanbul

Ottoman diplomatic historians have recently suggested that the Ottomans pursued a peaceful foreign policy in the second half of the sixteenth century. The present study argues that such a suggestion reflected itself in the frontier negotiations between the Ottomans and their neighbours in the first half of the seventeenth century. In the case study of the 1630 Ottoman-Polish peace, both the peace negotiations carried out on the Ottoman frontier and the diplomatic dealings of the Polish envoy Aleksander Piaseczyński in Istanbul have been highlighted. Reports of European diplomats in Istanbul, especially the undated documents left behind by the French Ambassador in Istanbul, Comte de Césy regarding Ottoman-Polish relations during the period under study were chosen as

---

* Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir.
E-posta: halefcevrioglu@gmail.com ORCID: 0000-0002-0079-8134
(Makale Gönderim Tarihi: 08.09.2021 - Makale Kabul Tarihi: 28.03.2022)

the source group. This contribution discusses, by pointing to the failure of both sides to stop Tatar and Cossacks raids, that the Ottomans were not so much interested in concluding an official treaty as in renewing a perfunctory peace in order to avoid war on two fronts and, hence, to preserve their political interests.

Keywords: *Ottoman peace treaties, Early modern Ottoman-Polish diplomacy, Tatars, Cossacks, Aleksander Piaseczyński*

Giriş

Osmanlı diplomasi tarihi çalışmaları içerisinde son yıllarda yıldızı parlayan alanın *sulh çalışmaları* olduğu söylenebilir. Osmanlı tarihçileri, Yeniçağ diplomasi/siyasi tarihi çerçevesinde Osmanlı idaresinin gerek doğu cephesinde Safeviler ile gerekse batı cephesinde Habsburglar ve Venedik ile yaptıkları anlaşmaların her alanında birtakım çalışmalar ortaya koymuştur. Anlaşmalara giden yolda yapılan müzakereler, müzakereleri yürüten aktörler, anlaşma nüshalarının karşılaştırılması ya da anlaşma metinlerinin dili gibi hususlar bu çalışmalar dâhilinde incelenmiştir.¹

Çalışmanın odağında yer alacak Osmanlı-Lehistan sulhlarına zemin teşkil etmesi açısından, Osmanlıların barış kavramında yaşadıkları değişime de değinmek gerekebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk iki asrındaki genişlemeci siyasetinin on altıncı yüzyılda değişmeye başladığı görüşü son dönemde yaygınlaşmaktadır. Bu görüşe uyarınca yüzyılın ikinci yarısında yaşanan bir kırılmayla, öncekinden daha yoğun bir diplomasi trafiğine dayalı ve mevcut toprakları muhafaza etmeyi hedefleyen yeni bir yaklaşım yerleşmiştir. Hatta bu dönemi kasten Osmanlı özelinde ve Avrasya genelinde bir “barış duyarlılığı” yaşanmaya başladığı da söylenmiştir.²

Barış duyarlılığının gelişmesi, Osmanlıların komşularıyla problemsiz olduğu anlamına gelmiyordu. On yedinci yüzyılın ilk yarısında Osmanlıların, kara komşuları olan Avusturya, Lehistan ve Safevilere karşı kimi zaman sınır valilerinin kimi zaman da merkez ordusunun katılımıyla seferlere çıkmış olduğu doğrudur. 1621 yılında Sultan II. Osman'ın Hotin Seferi'ne çıkması ya da IV. Murad'ın 1634 bir Lehistan seferine yeltenmesi konumuz açısından göz ardı edilmemesi gereken gerçeklerdir.³ Ancak dikkat çekilmesi gereken nokta, bu dönemde Osmanlıların özellikle Avusturya ve Lehistan ile eskiden olmadığı şekilde sınırdaki müzakereler gerçekleştirip sulh bağlıyor olmalarıdır. Bir önceki yüzyılın aksine on yedinci yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar Avrupa'daki kara komşularıyla sadece nihayete ermiş savaşları takiben barış imzalamamış, taraflar arası gerginlikler sıcak çatışmaya dönmeden de serhat bölgesinde sulh bağlanmıştır. Bu husus, on yedinci yüzyılın ilk yarısında Osmanlı dış politikasını belirlemede ordu yahut

¹ Kolçak 2017; Doğan 2017; Ercan 2019; Heywood ve Parvev 2020; Güngörürler 2020 vd. İngiltere Milli Arşivleri'nden (TNA) ilgili belgelerin kendi çektiği dijital görüntülerini paylaşan Ömer Gezer'e (Hacettepe Üni.); Moravya (Brno) ve Hollanda Milli Arşivi (Nationaal Archief) menşeli belgelerin dijital görüntülerini sağlayan Gábor Kármán'a (Macar Bil. Akad.) ve sair kaynak temini konusunda yardımını esirgemeyen Michał Wasuńcionek'e (New Europe College) teşekkürlerimi arz ederim.

² Işıksel 2012, s. 269-270 (Bu çalışma kitap olarak basılmıştır; Işıksel 2016); Atçıl, 2015, s. 176.

³ Kołodziejczyk 2012, s. 209'da Kołodziejczyk de 1620-1621 savaşları hariç Osmanlı-Lehistan ilişkilerinin 1542'den sonra neredeyse bir asır boyunca dostane kaldığına işaret eder.

*Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve
İstanbul Diplomasisi*

donanma kadar diplomasinin de önemli bir yer tuttuğuna işaret etmelidir. Diplomatik görüşmelerin önem kazandığı böyle bir siyasi atmosferde *hududnameler*, *temessükler* ve *ahidnameler* gibi belgeler aracılığıyla barış anlaşmaları akdedilmiştir.⁴

Osmanlı-Lehistan barış anlaşmaları üzerine tartışmasız en detaylı çalışmayı, yirmi yıl kadar önce Dariusz Kołodziejczyk'in yayınladığı eser teşkil etmektedir.⁵ Kołodziejczyk iki devlet arasında Yeniçağ'da imzalanan her bir muahede ve ahidnameyi güzel bir giriş yazısı ve ayrıntılı metin neşriyle okurlara sunmuşsa da bağlanan her sulhu kendi içinde ele almamıştır. Bu açıdan taraflar arasında imzalanan barışların ayrı ayrı vaka analizine tabi tutulması hâlâ mümkün ve bilhassa Osmanlı diplomasi mantığını aydınlatmak için de gereklidir.

Mevcut çalışma, 1630'da Osmanlılar ve Lehistan arasında imzalanan barışı tasvir etmeyi ve barışın müstesna tarafını göstermeyi amaçlamaktadır. 1630 Muahedesi kapsamında aynı anda biri sınırda öbürü merkezde iki farklı diplomatik görüşme yürütülmüş, ancak Osmanlı sultanı tarafından tasdik edilmiş herhangi bir metin üretilmemiştir. Dönemin yazarlarının üzerinde pek durmadıkları bu durum aslında Osmanlı yönetiminin XVII. yüzyıl başında değişime giren diplomasi yaklaşımını yansıtmaktadır. Yani artık sulh yenilemeleri, bir asır önce olduğu şekilde Osmanlı toprak kazançlarını mühürlemek için değil, olası toprak kayıplarının önüne geçmek için imzalanmaktaydı.

Muahedenin oluşum sürecini ele almak için, ağırlıklı olarak dönemin arşiv malzemesine müracaat edilecektir. 1630 yılına ait Osmanlı maliye kayıtlarının (hazine ruznamçe ve teşrifat defterleri) yanı sıra İngiltere, Hollanda ve bilhassa Fransa elçilerinin İstanbul'dan kendi hükümetlerine gönderdikleri raporlar (dispeç) konuyu aydınlatmaktadır.⁶ Bahsi geçen elçiler arasında Fransa elçisi Kont Césy müstesna bir yere sahiptir. 1619-1641 yılları arasında İstanbul'da görevli Fransa Büyükelçisi Kont Césy (Comte de Césy) düzenli gönderdiği dispeçleri haricinde, Lehistan yetkilileriyle muhaberatının bulunduğu mektupların suretlerini de Fransa'ya ulaştırmıştır. *Fransa Milli Kütüphanesi, Fransızca Yazmalar 15967* kodlu yazma içerisinde on altı ve on yedinci yüzyıl Doğu Avrupa'sına dair kimi yazışmalar ve haberlerle arasında Césy'nin 1630 yılı Osmanlı-Leh muahedesine ve elçi Aleksander Piaseczyński'nin İstanbul misyonuna

---

⁴ Osmanlı-Lehistan ilişkilerine dair başlıca çalışmalardan birkaçı için bk. Anafarta 1979; Kangal 1999; Topaktaş 2014; Rohdewald 2016.

⁵ Kołodziejczyk 1999.

⁶ İstanbul'da bulunan diğer Avrupalı diplomatlardan Venedik balyoslarının raporlarına ne yazık ki fiziksel veya dijital olarak erişimim mümkün olmadı. Öte yandan, Viyana'da mahfuz *Haus-, Hof- und Staatsarchiv - Türkei* fonundan ilgili evrak serisini (Turcica 112) tümüyle fotoğraflamış olmama rağmen, bunlardan da faydalanamadım: Dönemin Avusturya temsilcisi (Nemçe Kapıkethüdası) Rudolf Schmid'in ne yazık ki 1630 yılına ilişkin raporları günümüze (en azından bu arşiv fonu altında) intikal etmemiştir. Son olarak, çok kısıtlı ölçüde erişim sağlayabildiğim Polonya menşeli kaynaklardan da ne yazık ki Lehçe (Polonyaca) bilmediğimden hakkıyla istifade edemedim.

ilişkin (ancak tarihlendirilmemiş) pek çok mektubu, mevcut çalışmanın asıl kaynak grubunu teşkil etmektedir.⁷

1. Barışın Arka Planı

Sultan II. Osman'ın 1621 Hotin Seferi ve ardından gelen 1623 tarihli ahidnamenin taraflar arasındaki anlaşmazlığa bir çözüm getirememiştir. Zira Lehistan'ın kontrol altında tutması gereken Kazaklar Osmanlı topraklarına akınlarını sürdürdükleri gibi, Osmanlı Devleti'ne şu veya bu ölçüde bağlı Tatarlar da Lehistan topraklarına akınlarına son verememişlerdir.⁸ İki devletin Doğu Avrupa'da hâkimiyet alanlarını tam olarak kontrol edememeleri de komşularıyla olan mücadelelerine bağlanabilir. XVII. yüzyıl başından beri fasılalarla devam eden Lehistan-İsveç hanedan mücadelesi ve Osmanlı-Safevi savaşları bir yanda Lehistan kuvvetlerini Baltık tarafına, öteki yanda Osmanlı merkezi ordusunu da Doğu Anadolu-Irak coğrafyasına bağlamıştı.⁹

1629 yılına gelindiğinde ise iki taraf arasında karşılıklı akınlardan fazlası sorun teşkil etmekteydi. Yıllardır Osmanlılara karşı isyan bayrağını kaldıran Mehmed ve Şahin Giray kardeşler, Kazakların desteğini alarak başarısız da olsa son bir kez Kırım'ı ele geçirmeye kalkışmışlardı.¹⁰ Dahası, o yıl Osmanlılar tarafından görevden alınan Boğdan Voyvodası Miron Barnowski de (h. 1626-1629) sığındığı Lehistan'a bağlılık yemini etmişti. Barnowski'nin 1630 Bahar'ında tekrar Lehistan topraklarından Boğdan'a semere vermeyecek bir harekât düzenleyerek burayı ele geçirmeye kalkışması da Osmanlı-Lehistan ilişkilerini ciddi şekilde zedeliyordu.¹¹

Boğdan ve Kırım haricinde, dönemin Doğu Avrupa'da yeni beliren aktörü Kantemir Mirza da huzursuzluğa sebebiyet vermekteydi. Bucak bölgesinde bulunan Tatarların önderi olan Kantemir, yüzyılın başından beri Osmanlı idaresini desteklemekteydi. Hatta 1620 Çeçora Muharebesi ve 1621 Hotin Seferi'nde de Lehistan'a karşı Osmanlı ordusunu takviye etmiş ve Hotin Savaşı sırasında Özü Beylerbeyi tayin edilmişti. Kantemir Mirza son olarak Mehmed ve Şahin Giray kardeşlerin isyanında da Osmanlı tarafını tutup meşru Kırım Hanı'nı asi kardeşlere karşı desteklemişti. Kendisine 1630 Ocak ayında Çirmen, Akkerman ve Bender sancakları verilen Kantemir ve tevabii, bir bakıma Lehistan'a komşu oluyordu.¹² Lehistan idaresi ise Kantemir Mirza'nın Bucak havalisinde bulunmasını istemiyordu.¹³

Öte yandan, Osmanlı idaresinin Lehistan'dan beklentisi Kazak akınları meselesinden öteye geçiyordu. 1629 yılı sonuna doğru hayatını kaybeden Erdel

⁷ Fransa temsilcisi Césy'ye dair bk. Tongas 1942. Ayrıca, çalışmaya temel teşkil eden Bibliothèque Nationale de France (BnF), *Manuscrit Français* 15967 künyeli yazmaya gallica.bnf.fr sitesi üzerinden dijital olarak ulaşılabilir.

⁸ Kazak akınlarına dair bk. Ostapchuk 2001.

⁹ XVII. yüzyıl Osmanlı-Safevi münasebetleri için en güncel çalışma için Güngörürler 2016, s. 6-7; Lockhart 2004, s. 43, 47.

¹⁰ Ostapchuk 1989, s. 163.

¹¹ Milewski 2017, s. 242-243.

¹² Turan 1961, s. 212.

¹³ Bucak Tatarlarına dair kapsamlı bir çalışma için bk. Başer 2010, s. 76-130. Bu coğrafyaya dair harita için bk. Ek 1.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

Voyvodası Gabor Betlen'in ardında bıraktığı güç vakumu, Osmanlı serhat bölgesi için tehdit teşkil etmekteydi. Boğdan gibi Erdel Voyvodalığı da Osmanlı haraçgüzârı olduğundan, Osmanlı idaresi Erdel Voyvodası'nın vefatını takiben derhal Lehistan'a haber yollayıp Erdel'deki taht değişimine müdahil olmamalarını buyuracaktı.¹⁴

Özetlemek gerekirse, 1630 yılına geldiğimizde Osmanlıların Lehistan'dan temennisi Boğdan, Kırım ve Erdel'in iç işlerine karışılmaması, ayrıca Leh yönetiminin Kazakları kontrol altında tutmaları ve Karadeniz kıyılarını yağmalamaktan men etmeleriydi. Lehistan ise gerek Kırım gerekse Bucak Tatarlarının Lehistan topraklarını vurmasının yasaklanmasını talep ediyordu. Ayrıca Lehistan, Boğdan voyvodalarının tayininde daha çok söz hakkı sahip olmayı istemektedir.¹⁵

2. Elçiliğin İstanbul'a Gelişi

Her ne kadar Kazakların Karadeniz civarındaki Osmanlı topraklarını yağmalaması ve Lehistan'ın eski Boğdan Voyvodası Barnowski'yi himaye etmesi savaş sebebi sayılabilecekse de Osmanlı idaresi doğrudan Lehistan ile yüzleşmek istemiyordu. Gerek Osmanlı sadrazamının 1629 yazından beri Safevilere karşı seferde olması, gerekse Osmanlı idaresinin Kazak meselesini halletmesi için zaten Kaptan-ı Derya Hasan Paşa'yı¹⁶ yıllardır Özü tarafına göndermeleri, bunun için öncelik sebepler olsa gerekir. Ancak, alınan tedbirler bununla da sınırlı değildi.

Öncelikle, 1630'un ilk günlerinde Osmanlı serhaddinden gönderilen bir nâmede Lehistan'ın Osmanlı tarafına bir elçi göndermesi isteniyordu.¹⁷ Daha önemlisi ise üç yıl önce bir Osmanlı-Habsburg barış anlaşması bağlamış olan Budin Valisi Murteza Paşa, 1630 kışında Özü'ye vali tayin edilmişti.¹⁸ Osmanlı idaresinin hem bir elçi talep etmesi hem de daha önce diplomatik sahnede boy göstermiş olan Murteza Paşa'yı Lehistan sınırına kaydırması, aslında yönetimin sınır bölgesindeki sorunu diplomatik kanallarla çözmek istediğini gösterir. Yine de Murteza Paşa'nın yanında kalabalık bir kuvvetle gidip Kazakları durdurması ve bunu da Lehistan ile bir savaşa sebebiyet vermeden yapması gerektiği literatürde not edilmiştir.¹⁹

1630 baharında yani muhtemelen Murteza Paşa Özü (Silistre) yolundayken Lehistan elçisi seçilip İstanbul'a doğru harekete geçmişti. Elçi tayin edilen Leh soylusu Aleksander Piaseczyński'ye mayıs ayı başında verilen talimatname uyarınca Lehistan'ın herhangi bir şekilde asi Şahin ve Mehmed Giray kardeşlere destek vermediği iddia edilecekti. Ayrıca Piaseczyński, daha önce de değinildiği üzere Lehistan'ın Boğdan'a voyvoda seçimlerinde daha fazla söz sahibi olması konusunda ısrarcı olup karşılığında Kazakların itaat altına alınması kartını kullanacaktı.²⁰

Yaz geldiğinde Osmanlı donanması da Kaptan Hasan Paşa komutası altında Kazaklara karşı asayişli sağlamak için Karadeniz'e açılmıştı. İstanbul'da mukim İngiltere

¹⁴ Milewski 2017, s. 242.

¹⁵ Milewski 2017, s. 244.

¹⁶ Gencer 1997, s. 335.

¹⁷ Milewski 2017, s. 243.

¹⁸ Paşaya dair güncel bir çalışma için bk. Sudár 2019; Hasan Bey-zâde 2004, s. 1027.

¹⁹ Gemil 1973, s. 703.

²⁰ Milewski 2017, s. 244.

ve Hollanda elçilerinin belirttiğine göre tersanede bulunan altmış parça gemi, arşiv belgelerinin gösterdiği üzere en az üç bin muharip ile haziran ayında sefere başlamıştı. İngiltere elçisinin ifadesi, kalkan donanmanın “Karadeniz’de karşılaşılacak herhangi bir” tehdit için (yani Kazak tekneleri için) fazla güçlü olduğuydu.²¹

Hasan Paşa denize açılmışken Murteza Paşa’nın temmuz ayı sonunda Viyana Sarayı’na yazdığı bir mektuptan olayların serhat bölgesinde nasıl geliştiğine dair bilgi edinilmektedir. Kendi ifadesiyle Murteza Paşa, görev süresini tamamladığı Budin makamından İstanbul’a dönmek üzere ilerlemektedirken Belgrad’da eline ulaşan bir emir üzerine Kazakları dizginlemek için Özü’ye atanmıştı. Kendi tevabi ile Niğbolu, Vidin, Vize, Kırkkilise, Çirmen, Kili ve Akkerman gibi Özü’ye bağlı sancaklardan 30.000 ve Kantemir Mirza’nın da getirdiği bir diğer 30.000 askerle toplamda 60.000 neferi yeni görev yerinde topladığını iddia ediyordu. Paşa askerlerin bir kısmını Kazakları cezalandırmak için yollamış, yaşanan mücadelede de pek çok esir ile doksan altı şayka ele geçirilmişti. Ayrıca, Kazak şaykalarından bazıları da yakılmıştı. Ardından Osmanlı kuvvetleri Boğdan sınırına yaklaştığı vakit ise Lehistan Kralı’nın elçisi (Piaseczyński) çıkagelmişti. Paşanın niyeti birkaç gün içinde Piaseczyński’yi o sırada buldukları İsmail’den İstanbul’a yollamaktı.²²

Murteza Paşa’nın gerek maiyetindeki askerinin gerekse ele geçirdiği Kazak şaykalarının sayıları biraz abartılı dursa da askerî harekâtların topyekûn bir savaşa dönüşmemesi ve paşanın serhat bölgesinde Piaseczyński’yle görüşmüş olması hususlarında şüpheye mahal yoktur. Ayrıca modern bir çalışmanın gösterdiği üzere bu noktadan sonra diplomatik görüşmeler iki kademeli olarak yürümekteydi. Bunlardan ilki, doğrudan komutanlar arasında cereyan edendi. Murteza ve Hasan Paşalar, kendi namlarına doğrudan Lehistan Baş Hatmanı Stanisław Koniecpolski’ye bir elçi yollamışlardı. Öte yandan da Aleksander Piaseczyński yoluna devam edip İstanbul’da Sadaret Kaymakamı (Topal) Recep Paşa (ö. 1632) ile görüşmelere başlayacaktı.²³

5 Ağustos’ta Babadağ’dan İstanbul’a yazan Piaseczyński, İstanbul’da mukim Fransa elçisi Kont Césy’ye yakında şehre geleceğini bildiriyordu. Kont Césy’nin yıllardır Lehistan yönetimiyle kimi siyasi maslahatları görüşmek üzere irtibat içinde olduğunu bu noktada belirtmekte fayda var. Hatta Piaseczyński Lehistan’dan yola çıktığında Kral III. Zygmunt (ö. 1632), Lehistan Kaççıları (Nişancı) Jakub Zadzik (ö. 1642) ve Baş Hatman

²¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Büyük Ruznamçe (D.BRZ.d)* 20683, s. 400, 402 (27 Şevval ve 4 Zilkade 1039/9 ve 15 Haziran 1630); BOA, *Kamil Kepeci (KK.d)* 1818, s. 84, 87, 89; The National Archives (TNA), *State Papers (SP)* 97/15, v. 39a: Constantinople, 18/28 June 1630: “the Captayne Bassa is latelie gone into Black sea with 60 sails; too much for what they might come across in the Black Sea”; Bayerische Staatsbibliothek (BSB), CIm 10369, Mektup 292, 15 Temmuz 1630, İstanbul: “quibus tamen Capitaneus (Passa) 60 Galeris obviam ivit, ut mare tutam ab eorum invasione cum primis si Provincias Turcarum depopulari vellent, præstaret.”

²² Moravský Zemský Archiv v Brně [Moravya Taşra Arşivi, Brno], G 169 Rodinný Archiv Collalto Bratnice [Collalto aile arşivi, Bratnice] Kt. 81. nr. 1759, v. 34-35, 31 Temmuz 1630 (Del Vesir Murtesà Bassà, All ... Conte di Collalto).

²³ Milewski 2017, s. 245. Aleksander Piaseczyński’nin sefaretnamesi neşredilmiştir, Piaseczyński 1980.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

(General) Stanislaw Koniecpolski (ö. 1646) Mayıs ayında birer tavsiye mektubu yazmış ve Kont Césy'nin Lehistan elçisine İstanbul'da yardımcı olmasını istemişlerdi.²⁴

İstanbul'da mukim Hollanda elçisinin birkaç gün sonra belirttiği üzere uzun süredir şehre varması beklenen Lehistan elçisi, yaklaşık elli kişilik maiyetiyle Küçükçekmece'ye ulaşmıştı. 11 Ağustos günü ise Piaseczyński artık şehre giriş merasimini gerçekleştirmişti.²⁵ Aynı güne tarihlendirilen Osmanlı hazine kayıtları da Piaseczyński ve heyetinin konakladıkları ikametgâh için 8.710 akçelik döşeme masrafı yapıldığını göstermektedir.²⁶ Ayrıca Leh heyeti, 13 Ağustos ile 18 Eylül tarihleri arasında yapılan muhtelif ödemelerle tayinat bahası olarak en az 60.000 akçe almıştır.²⁷

3. Karşılıklı Tutumlar

Piaseczyński İstanbul'a vardıkdan on gün kadar sonra, yani 20 Ağustos 1630'da padişahın huzuruna çıkabilmişti.²⁸ Dönemin Avrupa temsilcileri, huzura kabulün ardından Leh elçisinin İstanbul'a geliş sebebini özetlemişlerdir. Hollanda temsilcisi Cornelis Haga'ya göre Leh elçi Piaseczyński görüşmelerde Lehistan Kralı'nın Kazakları kontrol altında tutmak için elinden geleni yapmış olduğunu ve Osmanlılardan da Tatarlara yönelik olarak ayınsını beklediğini belirtmiştir. Bunu, elçi Haga'nın "sürekli söylenegelen şarkının tekrar edildiği ancak hiçbir tarafın meseleyi ciddiye almadığı" şeklindeki yorumu takip etmiştir.²⁹ İngiltere elçisi Wyche da birebir aynı noktaya temas ettikten sonra şunu eklemiştir: Moskova ile Lehistan arasında artan gerginlikten korkan Lehistan yönetimi, elçisi aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya (Moskova) hiçbir şekilde yardımcı olmamasını rica ediyordu.³⁰

Rusya meselesinin İngiltere elçisinin bahsettiği şekilde ciddiyet kesp ettiğine, Fransa temsilcisi Kont Césy de işaret etmektedir. Césy'nin aktardığı üzere bir önceki yıl (1629) İstanbul'dan ayrılan Moskova elçilerine Osmanlılar destek sözü vermişlerdi: Césy'ye göre Osmanlı yönetimi Tatarların Lehistan topraklarına akın edip Leh birliklerini oyalayacağı taahhüdünde bulunmuşlardı. Ancak Fransız elçinin yorumuyla, mevcut

²⁴ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 447-454. Koniecpolski'nin mektubu, Tatarlar dizginlenirse kendisinin de Kazaklar'ı durduracağı ana fikri etrafında dönüyordu.

²⁵ Nationaal Archief, *1.01.02 Staten Generaal*, (NA, SG) 6900, İstanbul, 10 Ağustos 1630 tarihli mektup: "Den Embassadeur van Polen is tot Pontepiccolo gearriveert met den swyte van vyftich personen ende salt morgen sijn intrade doen".

²⁶ BOA, *KK.d* 1818, s. 124 (2 Muharrem 1040/11 Ağustos 1630).

²⁷ BOA, *KK.d* 1818, s. 127 (10.000 akçe), 130 (10.000 akçe), 136 (20.000 akçe), 145 (20.000 akçe).

²⁸ NA, SG 6900, In Constant. Den XXIII Augusti 1630; BOA, *KK.d* 1818, s. 129'da huzura kabul için verilen ziyafete yönelik 10.000 akçe ödeme yer almaktadır.

²⁹ NA, SG 6900, In Constant. Den XXIII Augusti 1630: "het principaleste subject van syne Legatie is, dat den Coning presenteert d'exkursien vande Chosacken op de Swarte Zee te beletten, mits dat de Tarters haer oock onthouden vande Poolsche Crone t'infesteren. Twelck het ouwe Lidecken is dat men hier altyt singt, maer noyt noch van d'eeene noch andere zyde naecoempt".

³⁰ TNA, *SP* 97/15, v. 44a (17/27 Ağustos 1630): "He likewise indevoureth to have some assurance that there maie be no ayde given to the Moscovite with whom they are like to have a warre; but hitherto I hear, he hath neither received satisfaction in his entertainment nor in his negotiation. ..."

durumda Osmanlı merkez ordusu Safevilere karşı net bir başarı elde edemediğinden, Lehistan'a karşı zaman kazanmak ve sulhu yenilemek daha makul görünmekteydi.³¹

Ağustos ayı raporları görüşülen meseleleri ana hatlarıyla böylece aktarmaktadır. Lakin barışın nihai surette nasıl bağlandığına dair daha detaylı bir tahlil de mümkündür. Öncelikle, İstanbul'da siyasi meselelerin görüşülmesi ve Lehistan maslahatının görülmesi açısından önem arz eden kişi Sultan IV. Murad (h. 1623-1640) değil de dönemin Sadaret Kaymakamı (Topal) Recep Paşa olduğunu belirtmek gerekir. O sırada Safevilere karşı Osmanlı ordusunu komuta eden Sadrazam Hüsrev Paşa, seferde olduğundan Kaymakam Recep Paşa dört yıldır olduğu gibi başkentteki siyaseti fiilen idare eden kişiydi.³² Hal böyle olunca da Piaseczyński'nin görüşmelerinde Recep Paşa'nın belirleyici rol oynadığı Fransa elçisi Césy'nin evrakından okunabilmektedir.

Recep Paşa'nın tutumu, aslında bir bakıma diplomatik arabuluculuk yapan Césy ile konuşmasından çıkarabildiğimiz kadarıyla meselenin en başından hiç İstanbul'a taşınmamış olması gerektiği idi. Paşa Piaseczyński'nin Lehistan-Osmanlı sulhunu serhat bölgesinde Murteza Paşa ile görüşmesinin daha uygun olacağını düşünüyordu. Césy de bu teklifi Leh elçisinin kabul etmesi gerektiğini, zira her hâlükârda Piaseczyński eve dönerken sınır bölgesinde Osmanlı idarecilerinin kendisini istese de istemese de alıkoynabileceğini belirtiyordu.³³

Recep Paşa'nın bu isteğinin aslında dönemin Osmanlı dış politikası açısından çok da şaşırtıcı olmadığını belirtmek gerekir. Zira daha önce belirtildiği üzere Murteza Paşa serhat tecrübesine sahip bir vali olduğundan, sınırda diplomatik müzakere yönetebildiğini Budin'de iken (g. 1626-1630) ispatlamıştı. Ancak daha önemlisi, Osmanlı dış politikası açısından XVII. yüzyılın yeni trendi, barış görüşmelerinin serhat bölgesinde yapılmasıydı.

1606 Zitvatorok Antlaşması³⁴ ile yeni bir dönem başladığı ve yüzyılın devamı boyunca Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin kaderinin serhat bölgesinde tayin edildiği literatürde iyi bilinen bir husustur.³⁵ 1618, 1625, 1627 ve 1642'de iki taraf arasında akdedilen teccid-i sulhlarda 1606 yılında yapılan barış uzatılmış ve bu barışlıkların ihdasında da serhat (Budin) valileri mutlak vekâletle müzakerelerin yürütülmesinden sorumlu tutulmuşlardı.³⁶ Bu çerçevede 1630 yılında Recep Paşa, Piaseczyński'yi diplomatik görüşmeler için Murteza Paşa'ya yolladığında muhtemelen elçiyi başından savmaya çalışmıyor, serhat meselelerinin serhat ahvalini bilen kişiler tarafından

³¹ BnF, *Manuscrit Français* 16153, v. 345a-b (Au Roy du 30 Aoust 1630): “car on a promis a cette Porte aux Amb[assadeu]rs de Moscovie, quy partirent l'année passée, de fayre mouvoir les Tartares contre Polonge en campagne et la guerre déclarée entre eux, Mays jusqu'a tant que l'on voye icy ce quy sera du grand visir et de son armée ces gens cy chercheront de gayner temps avec les Polonnays...” Aslında 1628 Kasım-1629 Temmuz arasında İstanbul'da geçiren Moskov elçileri Evdokimov ve Yakovlev ikilisine Osmanlılar'ın verdiği cevap, niyetlerinin Dinyeper'deki (Özü Nehri) Kazakları temizlemek olduğu ve Lehistan'a karşı bir hareket planlamadıkları olmuştu, Florya 2004, s. 258-261.

³² Florya 1998, s. 103-10; Emecen 2019.

³³ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 461a.

³⁴ Bayerle 1980.

³⁵ Petritsch 2011.

³⁶ Fekete 1932, s. XXVIII.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

değerlendirilmesini, başka bir deyişle işin ehline bırakılmasını tercih ediyordu. Ayrıca Osmanlı-Lehistan ilişkilerinin tekrar gerginleştiği 1633 yılında benzer bir durumun tekrar yaşanması da buna işaret etmektedir. O yıl sulh görüşmek için İstanbul'a gelen başka bir Lehistan elçisi yine Silistre'ye geri gönderilecek ve bu durum "padişah, elçiler [İstanbul]'a kadar gelmesini diye serhatte vükela-yı mutlak paşalarını müzakere ve mükaleme etmek amacıyla tutmaktadır" şeklinde açıklanacaktı.³⁷ Gerek 1630'da gerekse 1633'te Osmanlı idaresinin öncelikli tercihi, serhat meselelerinin görüşülmesinin serhat valilerine bırakılması olmuştur.

Yine de Piaseczyński'nin siyasi sorunların çözümü için sınıra dönmeye sıcak bakmadığını söyleyebiliriz. Öncelikle Lehistan Kralı kendisini Osmanlı idaresinin en üst yetkililerine (padişah veya sadrazam) göndermişti. Dahası Murteza Paşa ile görüşmeye yönelik bir talimat da almamıştı. Elçinin niyeti, Osmanlı idaresinden barışın yenilenmesine yönelik olabildiğince çabuk bir güvence almak ve bu güvenceyi ekim ayında toplanması planlanan Lehistan Sejmi'ne (meclis) yetiştirmekti.³⁸

4. Müzakereler

Lehistan elçisinin başkentte bulunduğu sırada Murteza ve Hasan Paşaların serhat bölgesinde Lehistan Baş Hatmanı Koniecpolski ile paralel görüşmeler yürüttükleri belirtilmişti. Şüphesiz ki bu durum zaten Osmanlı idaresinin tercih ettiği seçenektir. Ancak, belirttiğimiz üzere Piaseczyński Osmanlı başkentinde bir sulh bağlamak için ısrarcıydı ve elçinin ısrarları, pürüzlü bir sürecin ardından semere verecekti.

Leh elçi sadaret kaymakamıyla yaptığı görüşmelerde belli ki istediği sonucu elde edememişti. Piaseczyński'nin Fransa mukim temsilcisi Césy'ye yazdığı bir nottan anladığımız üzere Kaymakam Recep Paşa, Osmanlı tarafının Lehistan kralı için hazırlayacağı nihai mektupların içeriğini Leh elçiye bildirmek istemiyordu. Kapalı nameleri adeta bir ulak gibi Lehistan'a geri taşıyacak olmak ise Piaseczyński'nin ağrına gitmişti. Çare olarak Piaseczyński, gidip sadaret kaymakamıyla konuşarak aracı olmasını Césy'den rica etmişti.³⁹ Nihayetinde Césy de bu ricayı kırmayıp Kaymakam Recep Paşa'yla görüşmüştür.

Fransa temsilcisi Kont Césy'nin evrakı arasındaki suretlerden Piaseczyński'nin elde etmeye çalıştığı şartları görmek mümkündür. Tahmin edileceği üzere Leh elçinin tüm gündemini Tatarlar oluşturmaktaydı. Genel manada Piaseczyński'nin taleplerinin, Bucak ve Kırım Tatarları üzerinde Osmanlı idaresine baskı kurdurmaya yönelik olarak özetlenebilir. Ancak tafsilata inmek gerekirse, Piaseczyński'nin raporundan teyide muhtaç olmakla birlikte, bu talepler dört başlık altındaydı.

³⁷ Österreichisches Staatsarchiv, Haus- Hof- und Staatsarchiv, Türkei I, Turcica 112, (1633) v. 198b (26 Aralık 1633): "Il Gran Signore tiene li suoi Bassa alli confini per questo essi hanno autorità assoluta, con loro debbiassi trattare et aggiustare simili negozy senza venir qui alla Porta, voglio dirvi che Abasa Bassa dara risposta all'internuncio, et lo spedirà di là." Gelen küçük elçinin adı Borucki olarak kaydedilmiştir.

³⁸ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 563a; ayrıca Piaseczyński 1980, s. 79.

³⁹ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 473a; ayrıca Piaseczyński 1980, s. 81.

Piaseczyński'nin taslak olarak odaklandığı meselelerden ilki, Kırım Hanı Canibek Giray'ın önceki sefer döneminde ele geçirdiği tüm Leh esirleri geri iade etmesi şeklindeydi. Elçinin ikinci maddesi, koşula bağlı bir öneriydi. Buna göre Lehistan Kırım'a yıllık vergi ödemeyi kabul ediyor, ancak karşılığında Kırım'ın Lehistan'a askeri olarak destek vermesi ve dört Tatar mirzasının rehin olarak Lehistan'a gönderilmesi gerekiyordu. Üçüncü madde, daha çok Silistre valisinin makamını ilgilendiriyordu. Bu çerçevede vali, Bucak Tatarlarının Leh toprağını vurmasını engellemeli ve Kırım Tatarlarının Dinyeper Nehri'ni (Dnieper/Özü) aşım Boğdan üzerinden Lehistan topraklarını yağmalamasına müsaade etmemeliydi. Son olarak eğer esir ve rehin maddesi hassas bir mesele olarak algılanacak ve Osmanlı/Kırım tarafının itirazını mucip olacaksa alternatif olarak Leh yönetimi, bir Tatar elçisinin yanında yalnızca birkaç Leh soylusu esiri iade etmek üzere Lehistan'a gelmesi ile iktifa edecekti.⁴⁰

Elçinin masaya yatırmayı düşündüğü maddeleri tek tek ele almaya çalışmak belki siyasi bağlama biraz daha fazla anlam katacaktır. Öncelikle ilk maddede değinilen Leh esirler, 1629 Ağustos'unda Kırım ve Bucak birliklerinin Lehistan topraklarına yaptıkları akında ele geçirdikleri esirleri kast ediyor olmalıydı. Ancak burada dikkat çekmek gerekir ki Piaseczyński'nin talebi meselenin tek tarafına işaret etmektedir. Zira aynı akında Tatar kuvvetleri büyük zayıat vermiş ve Lehistan birliklerine pek çok Tatar esir düşmüştür. Hatta esir düşenler arasında geleceğin Kırım Hanı olacak İslam Giray da yer almaktaydı.⁴¹ Piaseczyński her ne kadar Leh esirleri talep etse de İslam Giray'a dair bir taahhüt gündeme getirmemiş gibi gözükmektedir.

İkinci maddede yer alan askeri destek ve rehin karşılığında haraç mevzusu, aslında en az bir asır öncesine kadar geri giden bir uygulamaydı. Mesela 5 Eylül 1513 tarihli barış akdinde Lehistan tarafı yıllık 15.000 guruş (*zloty*) karşılığında gerektiğinde Moskova tehdidini savuşturma amacıyla Kırım'ın yardımını rica ediyordu.⁴² 1630 yılına geldiğimizde de dış tehditler açısından krallık farklı bir durumda değildi. Lehistan 1629'da azılı bir rakibi olan İsveç Krallığı ile henüz bir ateşkes imzalamıştı gibi değinildiği üzere Rusya ile arasındaki gerilim de her zamanki gibi tırmanıştaydı. İki yıl içerisinde kopacak olan Smolensk Savaşı'nda (1632-1634) Lehistan kuvvetleri Smolensk şehrini Rus muhasarasından kurtarmak için amansız bir mücadele vereceklerdi.⁴³ Kısaca Lehistan gerek İsveç'e gerekse Moskova'ya karşı Tatar desteği istemek için yine geçerli sebebe sahipti.

Üçüncü maddenin Silistre/Özü vilayet makamıyla ilgili olduğunu belirtmiştik. Bu hususun Bucak Tatarlarını ilgilendiren tarafı, coğrafi olduğu kadar idari düzenlemeden de ileri gelmekteydi. Bucak Tatarları lideri olan Kantemir Mirza, Özü vilayetine tabi

⁴⁰ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 470a.

⁴¹ Kołodziejczyk 2011, s. 139-140. Pilipçuk bu sefer esnasında birleşik Kırım-Bucak kuvvetlerinin 20.000 asker ile sefere başlayıp yalnızca 5.000 nefer geri dönebildiklerini ve Kantemir Mirza'nın bir oğlunun can verdiğini belirtmiştir, Pilipçuk 2015, s. 96-97.

⁴² Kołodziejczyk 2011, s. 584 (dipnot 4) ve s. 586.

⁴³ Norrman'ın ifadesiyle 1629 Altmark Mütarekesi'yle Lehistan, İsveç'e karşı hazmedilmesi güç bir kaybı (Livonya toprakları) kabul etmişti, Norrman 1943, s. 1; Smolensk Savaşı için bk. Frost 2000.

*Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve
İstanbul Diplomasisi*

sancakları (Bender ve Akkerman) der-uhde ettiğinden, idari olarak Özü beylerbeyinin astı konumundaydı. Bu şartlar altında Bucak Tatarlarının Leh tarafına geçmesini kontrol etmek de Özü valisinin görevi oluyordu. Kırım Tatarları hususu ise daha ziyade coğrafi bir karaktere sahipti. Fransa elçisi Kont Césy'nin krokiyle⁴⁴ anlattığı üzere Kırım Tatarları Lehistan içine akına kalkıştıklarında Dinyeper Nehri'ni güneyde, nehrin Karadeniz'e kavuştuğu delta üzerinden geçiyorlardı. Nehri aşım yollarına devam ettikleri alan (Bug Suyu), Özü yerleşimine yakın sığılıklar oluyordu. Bu da onları doğrudan Özü garnizonunun hâkimiyet alanına sokmaktaydı.

Lehistan elçisinin gündeme getirdiği son madde, bir bakıma ilk maddeden (Kırım'daki tüm Leh esirlerin tahlisi) taviz verilmesi durumundaki yedek planı ifade etmekteydi. Lehistan hükümeti ne olursa olsun asilzadelerinden birkaçını Tatar mahkûmiyetinden kurtarmak istiyordu. Ancak burada değinilmesi gereken enteresan bir durum, Osmanlı elindeki Leh mahpuslarından bahsedilmemesidir. Zira dönemin hazine ruznamçe kaydında, Piaseczyński'nin İstanbul'da olduğu sırada hapis tutulan kimi Leh soylularına yapılan aylık iâşe bedelini bulmak mümkündür.⁴⁵ Lehistan elçisinin İstanbul'a kadar gelip buradaki Leh soylularının iadesi talebinde bulunmaması pek makul değildir. Bu durum akıllara belki de kimi görüşmelerin sadece şifahi olarak yapıldığını ve Fransa elçisinin elindeki taslağa yansımadığını getirebilir.

Kont Césy'nin evrakındaki başka bir mektuptan anlayabildiğimiz kadarıyla elçi Piaseczyński'nin bu minval üzere sunduğu maddeler, tabi ki Osmanlı idaresi tarafından olduğu gibi kabul edilmemişti. Césy'nin Sadaret Kaymakamı Recep Paşa ile görüşmesinin ardından Osmanlı tarafının Lehistan şartlarına ve Piaseczyński'ye yönelik tutumuna dair bir metin kaleme aldığı görülmektedir.⁴⁶ Kaymakam paşa adeta madde madde Leh elçisinin önerilerine karşılık vermiştir.

Öncelikle Lehistan'a Tatar rehlinlerin verilmesi hususuyla ilgili olarak Recep Paşa, böyle bir meselenin İstanbul'da müzakere edilemeyeceğini bildirmişti. Öte yandan 1629 akınında ele geçen birkaç Leh soylusunun bir Kırım büyükelçisi eşliğinde Lehistan'a iadesi, şayet Lehistan da elindeki belli başlı birkaç Tatar esirini yollarsa söz konusu olabilirdi. Eğer diğer vezirler de onay verirse Recep Paşa bu doğrultuda Kırım'a hüküm gönderebileceğini söylemişti.

Anlaşma maddeleriyle ilgili olmasa da Piaseczyński'nin serzenişine yönelik bir açıklama gelmişti. Muhtemelen Césy'nin takdim ettiği itiraza binaen Kaymakam Recep Paşa, nihai mektupların Leh elçisine sadece yazılı olarak teslim edilmeyip aynı zamanda sözlü olarak da bildirileceği garantisini vermişti. Bu da demek oluyor ki Piaseczyński'nin

⁴⁴ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 567a. Bk., Ek 2.

⁴⁵ BOA, *KK.d* 1818, s. 130 (Fi 11 Muharrem 1040 [20 Ağustos 1630]), s. 152: "Nafaka-yı mekulat ve meşrubat-ı ba'zı kefer-e Leh der mahbus-u Cedid, 'an Hızane-i 'Amire dade-fermude vacib-i şehri-i Muharrem sene 1040 ber-muceb-i tezkire-i teşrifati, Fi şehri, 1020 [akçe]". Burada *Cedid* ile kısaltılan hapisneden kastedilen Rumeli Hisarı (Kal'a-yı Cedid) olsa gerekir, Avunduk 2008. BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 463a'da Temmuz 1631 tarihli ve Baş Hatman Konięcpolski imzalı mektup Mileszki isimli bir mahpusun İstanbul'dan serbest bırakılmasını talep etmektedir.

⁴⁶ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 472a-b.

alelaide bir ulak yerine konmama talebi karşılık bulacaktı. Yine Piaseczyński'nin önerileriyle ilgili olarak sadaret kaymakamı Özü valisine ferman yazdırarak Tatarları nehirlere aşmaktan ve Leh toprağına geçmekten men ettireceğini söylemişti. Son olarak Kırım Hanı Canıbek Giray ihtar edilecek ve Osmanlılar ile Lehistan arasındaki ahidnamelere riayet etmesi için hüküm yollanacaktı. Kaymakam Recep Paşa, bu koşullar üzerine bir anlaşma imzalamadan ve Piaseczyński'yi geri yollamadan önce nihai kararı divanda görüşerek almak istiyordu.⁴⁷

Belli ki Césy-Recep Paşa görüşmesinin devamında anlaşma şartları dışında da Lehistan meselesi gündemde kalmıştı. Zira Césy, “Kaymakam bana, Lehistan Cumhuriyeti'nin Tatarlara yıllık ödemeye devam edeceğinden çok hoşnut olduğunu söyledi” diye belirtmiştir. Hatta kaymakam, eğer Tatarlar sulha riayet etmezlerse Osmanlı kuvvetlerinin Lehistan askerlerine katılıp kendilerini cezalandıracağını taahhüt etmişti. Son olarak Césy, meselenin çözülmesi için kendisinin Leh elçisine biraz da baskı yapmayı düşünmekteydi: Piaseczyński'ye İstanbul'da İsveç ve Danimarka çıkarlarını temsil eden elçilerin bulunduğunu ve bunların Lehistan'la Osmanlılar arasında savaş çıkarmak için çabaladığını hatırlatacaktı.⁴⁸

Bu durumda Piaseczyński'nin talepleri, Tatar rehinelerin Lehistan'a gönderilmesi maddesi hariç kabul edilmiş oluyordu. Lakin Césy'nin işaret ettiği İsveç-Danimarka çıkarları meselesine detaylı değinmek gerekir. Bu tarihlerde zikredilen iki krallığın hiçbirinden İstanbul'a gelmiş bir elçi söz konusu değildi. Ancak belirtmekte fayda var ki 1618 yılından beri devam etmekte olan savaşlar (Otuz Yıl Savaşları: 1618-1648) bünyesinde, Avrupalı devletler kendi içlerinde Katolik ve Protestan olarak bölünmüşlerdi. 1625-1629 yılları arasında Danimarka Krallığı, 1630 itibarıyla de İsveç Krallığı muharebelere dahil olup Protestanlık davasını savunmaya girişmişlerdi.⁴⁹ İstanbul'da bu Protestan bloğunun diplomatik destekçisi olarak kendisi de Protestan bir devlete mensup olan Hollanda temsilcisi Cornelis Haga'nın aktif bir rol oynadığı aşıkardı. Césy, Katolik bir devlete mensup olan Leh elçisini muhtemelen uzun yıllardır İstanbul'da aktif diplomatlık yapan Cornelis Haga'ya karşı uyarmaktaydı.⁵⁰

5. Anlaşma Maddeleri (Recep Paşa'nın Hazırladığı Temessük)

Lehistan elçisinin talepleri böylece büyük ölçüde kabul edilmiş olsa da ortaya çıkan nihai anlaşma metni beklenenden farklıydı. Öncelikle belirtmek gerekir ki Piaseczyński'nin elde ettiği beş madde üzere hazırlanmış *evahir-i Muharrem 1040* (30 Ağustos-8 Eylül 1630) tarihli belge, bir ahidname (*ratificatio*) değildi. Yani Osmanlı idaresinin ürettiği muahede vesikası, üzerinde Sultan IV. Murad'ın tuğrasını taşııyordu: Sadaret Kaymakamı Recep Paşa'nın mührünü ve pençesini taşıyan metin bu bakımdan

⁴⁷ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 472a.

⁴⁸ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 472b.

⁴⁹ Otuz Yıl Savaşları ile ilgili bk. Wilson 2009.

⁵⁰ De Groot 1978, s. 163.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

bir temessük olarak görülmektedir. Yeni bir ahidname üretilmemesine sebep olarak ise son verilen 1623 tarihli metnin hâlâ geçerliğini koruması gösterilmiştir.⁵¹

Recep Paşa'nın mimarı olduğu belgenin (Osmanlıca) orijinali ve Lehçe tercümesi günümüzde Polonya arşivinde (AGAD) mahfuzdur.⁵² Ancak, Césy'nin evrakı içerisinde anlaşma maddelerinin büyük ölçüde hatasız bir İtalyanca kopyası da bulunmaktadır ki⁵³ bu durum Fransa temsilciliğinin İstanbul'da bir şekilde metni Piaseczyński'den elde ettiğini gösterir. Bahsi geçen beş madde Leh elçisinin nihai olarak İstanbul ile ulaştığı mutabakatı temsil ettiğinden, bunları kısaca ele almak gerekir.

Osmanlıca orijinalinden⁵⁴ görülebildiği kadarıyla birinci madde Kazak-Tatar meselesine odaklanmakta, Kazakların Dinyeper Nehri üzerindeki adalardan çıkarılmasına karşılık Bucak Tatarlarının Kırım'a göçürülmesini taahhüt etmekteydi. Böyle bir transfer yapılmasından daha önce Césy'nin evrakında referans verilmediğine dikkat çekelim. Kırım Tatarları için ise Lehistan tarafından Kırım Hanlığı'na yıllık vergi verildiği sürece Leh topraklarına akına çıkarılmayacakları sözü verilmişti. Yani Recep Paşa'nın dilediği üzere Kırım'dan rehin verilmesi talebine değinilmeden Kırım'a yıllık vergi ödenmesi kabul edilmişti. Buna bağlı olarak ikinci madde, eğer anlaşmanın ilk maddesine uygun hareket edilmez ve Kazaklar şayet şaykalarıyla Karadeniz'e incek olurlarsa Bucak Tatarlarının Turla (Dniester) Nehri üzerinden akınlarına müsaade edileceği şeklinde adeta bir tehditti.

Muahedenin üçüncü maddesi, Fransız elçinin evrakı içerisinde daha önce Piaseczyński'nin gündeme getirdiğine şahit olmadığımız bir husustu. Osmanlı idaresi Lehistan'ın doğrudan veya el altından destekle Erdel, Eflak ve Boğdan'a müdahale etmemesini tembihliyordu. Bu madde, Osmanlı himayesindeki Tuna voyvodalıklarına herhangi bir müdahalenin doğrudan savaş sebebi sayılacağını da ifade ediyordu ("hilafı zuhur ider ise sulh u salah ahvali ref olmak iktiza ider").

Dördüncü madde, yukarıda değinildiği üzere en son isdar edilmiş ahidname (1623) maddelerini⁵⁵ teyit etmekte; beşinci ve son madde ise esir meselesine değinmekteydi. Bu madde muhtemelen elimizdeki bilginin yetersizliğinden dolayı en akıl karıştırıcı maddedir. Çünkü Osmanlı tarafı esir değiş-tokuşunun barış tamamlandıktan sonraya ertelenmesini öngörmekteydi ("sulh u salah ahvali vech-i meşruh üzere sübut u zuhura gelince tarafeynde olan üsera hususları tezekkür olunmayub, sulh ahvaline tamam-i sebat ve karar virildikden sonra tarafeynde olan esirler taleb ve teslim olunub, muhalefet olunmaya").

⁵¹ Kołodziejczyk 1999, s. 54. İki tarafın monarkı da son (1623 tarihli) ahidnameden beri hayatta olduklarından, yeni ahidname verilmemesi Lehistan-Osmanlı anlaşmalarının XVII. yüzyılda vurguladıkları "hükümdar hayatta oldukça" geçerlilik ilkesini aksettirmektedir, Rohdewald 2016, s. 175-176.

⁵² Kołodziejczyk metni incelerken Polonya arşivindeki orijinal Osmanlıca belgeye atıf vermektedir, Kołodziejczyk 1999, s. 429.

⁵³ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 474a-b; transkripsiyonu için bk. Ek 3.

⁵⁴ Kołodziejczyk 1999, s. 429-430'da yer alan çeviriyazı (ve tercüme) esas alınacaktır.

⁵⁵ Bu ahidname metni de Kołodziejczyk tarafından çeviriyazı ve İngilizce tercümeyle yayınlanmıştır, Kołodziejczyk 1999, s. 402-418.

Burada “barış tamamlanmasından sonrasıyla” kast edilenin ne olduğu akıl karıştırıcıdır. Öncelikle Osmanlı tarafı verdiği bu beş maddelik temessükle muahedeyi akdedilmiş kabul etmiyordu denebilir. Zira Osmanlı-Lehistan anlaşmalarının tarihçesine bakıldığında önce Osmanlı tarafının ahidname verdiği, ardından Lehistan’ın ahidnameyi onayladığı görülmektedir.⁵⁶ Osmanlı tarafının 1630 yılında ahidname üretmemiş olması, anlaşma sürecinin tamamlanmadığına işaret etmektedir. Belki de Recep Paşa nihai barışın serhat bölgesinde Murteza-Hasan Paşalar ile Lehistan Baş Hatmanı arasında gerçekleşen görüşmelerde sağlanmasını temenni ediyordu.

Osmanlı yönetiminin beklentisini bir kenara bırakacak olursak Piaseczyński’nin temessükteki anlaşma maddelerine verdiği cevaplar (*Responses de l’ambassadeur de Pologne aux articles proposez pour la paix entre son maistre et le Turc*) Césy’nin evrakına yansımıştır.⁵⁷ Leh elçisinin kendi kralı adına cevapladığı bu maddeleri, sadaret kaymakamı huzurunda maddeler kendisine şifahen aktarıldığı sırada yanıtladığını varsayıyoruz. Ancak Piaseczyński’nin cevaplarının Osmanlı idaresi tarafından dikkate alınıp yeni bir temessük hazırlanmadığını söylememiz gerekir. Yine de Leh elçinin Osmanlı muahede maddelerini nasıl değerlendirdiğini inceleyelim.

Piaseczyński’nin ilk maddeye cevabı oldukça ayrıntılıydı. Buna göre Lehistan Kralı, Kazakların Dinyeper üzerindeki adalarda toplanmalarını ve eşkıyalık etmelerini yasaklayacaktı; ancak Dinyeper üzerine konuşlanmış Leh garnizon ve tahkimatları (*les garnisons et gardes*) bu amaç doğrultusunda muhafaza edilecekti. Ayrıca sultanın Kırım ve Dobruca Tatarlarını Lehistan’a akından men etmesi ve Bucak Tatarlarının Kırım’a transfer edilmesi noktalarını da Leh elçisi onaylamıştı. Özü paşasının Dinyeper üzerinden Tatarların Leh toprağına girmesini yasaklamasını gereklilik addeden elçi, Lehistan’ın yıllık haracını ödemeye devam edeceğini de belirtmişti.⁵⁸

Birinci madde kapsamındaki bu ayrıntılar, büyük ölçüde Lehistan elçisinin sulh önerisinde ve Osmanlı temessükünde de yer bulan ayrıntılardı. Fakat garnizon ve tahkimat hususu bu çerçevede gündeme getirilmemişti. Bu açıdan hatırlatmakta fayda var ki Osmanlı-Lehistan hududu pek tabi modern anlamda net çizgilerle belirlenmiş bir sınır değildi. Haliyle son derece geçişken bu hudut bölgesinde iki devletin inşa ettiği tahkimatların kimin toprağı üzerinde olduğu da her daim tartışmaya sebebiyet vermekteydi. Hotin Seferini müteakip Osmanlı tarafının oluşturduğu ilk barış vesikası olan 9 Ekim 1621 tarihli belgede Sultan Süleyman zamanında belirlenen bir sınıra işaret edildiği doğrudur. Keza bu sınırı ihlal ettiği düşünülen Leh kale ve palankalarının yıkıtılması da 1621 tarihli belgenin şartları arasındaydı.⁵⁹ Belli ki Piaseczyński bu kalelerinin yıkılmaması gerektiğini, keza gerek Tatarların gerekse Kazakların bu kaleler sayesinde dizginlenebileceğini iddia ediyordu.

Piaseczyński’nin cevaplarına dönecek olursak temessükün iki, üç ve dördüncü maddelerini olduğu gibi kabul etmiş ve efendisi Lehistan kralının bunlara riayet edeceğini belirtmişti. Yalnızca beşinci yani son madde için elçinin biraz ayrıntılı bir yorumu

---

⁵⁶ Kołodziejczyk 1999.

⁵⁷ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 565a-b (Fransızca metin) ve 566a-b (Latince metin).

⁵⁸ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 565a.

⁵⁹ Kołodziejczyk 1999, s. 382, 385.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

olmuştu. Buna göre Lehistan yönetimi muharebe sırasında (yani Hotin Seferi gibi düzenli birliklerin katıldığı askeri operasyonlarda) Osmanlı tarafının eline geçen Leh esirlerini talep etmeyecekti. Hatta Leh yönetiminin emirlerine karşı gelip kanunsuzca Karadeniz'de ya da Osmanlı topraklarında korsanlık/eşkıyalık yaparken esir düşen Lehlerin iadesini de istemiyordu. Kralın bu hususta tek talebi, Osmanlı-Lehistan arasında cari ahidnameyi ihlal eden Kenan Paşa'nın emriyle Lehistan topraklarından Tatarların kaçırdıkları esirlerin geri verilmesi ve Kenan Paşa'nın "bu gözü pek hareketinin cezalandırılması" idi.⁶⁰

Bu maddede bahsi geçen Kenan Paşa ile Osmanlı-Leh ilişkileri literatüründe nispeten iyi bilinen bir epizoda işaret edilmektedir. Tulû'î'nin *Paşanâme* adlı eserinde de görülebildiği üzere Kenan Paşa 1628'de Silistre'de kara askerlerinin komutanı, 1629 yılındaysa Karadeniz donanmasının amirali olarak görev almıştır.⁶¹ Belli ki Lehistan tarafı, Kenan Paşa Karadeniz seferindeyken (1629 Ağustos'unda) Lehistan'a akınlar yapan Tatar kuvvetlerinden paşayı sorumlu tutuyordu. Piaseczyński'nin isteği, bu sefer esnasında ele geçen Leh esirlerin serbest bırakılıp Kenan Paşa'nın da cezalandırılmasıydı.

Pek tabii, daha önce de değindiğimiz üzere İstanbul yönetimi Leh elçisinin yorumlarına yönelik bir hareketle bulunmamıştır. Hatta anlayabildiğimiz kadarıyla Kenan Paşa kariyerindeki tırmanışa devam edip dört yıl sonra IV. Murad Leh Seferi'ne çıktığı sırada *İstanbul (sadaret) kaymakamı* ilan edilmiştir.⁶² Tekrar belirtelim ki Leh elçinin itiraz ya da yorumları ne olursa olsun Lehistan'a ulaşan elçinin elde edebildiği tek şey, beş maddelik Kaymakam Recep Paşa imzalı temessük olmuştur.

6. Elçiliğin Dönüşü ve Serhatte İmzalanan Barış

Lehistan elçisi Piaseczyński'nin İstanbul'daki misyonu, Eylül ayının 20'sine gelmeden nihayete ermiş gözükmektedir. Césy'nin yorumuyla Osmanlılar nezdinde oldukça iyi ağırlanan ve Osmanlı vesikalarına göre 18 Eylül'de kaymakamın huzuruna çıkan Piaseczyński, yanına refaketen verilen bir Osmanlı memuruyla (Hüseyin Ağa) geri Lehistan'a yollanmıştı.⁶³ Şehirdeki diplomatik camiadan Fransa ve Hollanda elçileri, Piaseczyński'nin ardından kendi değerlendirmelerini yapmışlardır.

Hollanda temsilcisi Haga, Piaseczyński'nin ahidname yenilenmesi talebinin kaymakam tarafından kesinlikle reddedildiğini not düşmüştü.⁶⁴ 28 Eylül'de Haga artık Lehistan meselesinin çözülmüş olduğunu not etmekteydi. Hollanda temsilcisi

---

⁶⁰ BnF, *Manuscrit Français* 15967, v. 565b: "et afin q'une si audacieuse entreprise ne reste impunie sa Majesté demande que par la loy de l'accord violé le dit Kaynan bacha qui a eu ceste hardiesse soit puni."

⁶¹ Meredith-Owens 1961; Değirmenci 2012, s. 129-131; Milewski 2017, s. 239-241.

⁶² Değirmenci 2012, s. 130.

⁶³ BnF, *Manuscrit Français* 16153, v. 347b (Au Roy du 15 de Septembre 1630): "le doyvent expédier aujourdhuy ou demain"; BnF, *Manuscrit Français* 16153, v. 359a (Au Roy du 14 d'Octobre 1630); Lehistan elçisinin sultan ve kaymakam huzuruna çıkışına ilişkin kayıtlar için BOA, *D.BRZ.d* 20683, s. 433: Fi 10 Safer 1040 [18 Eylül 1630]; BOA, *KK.d* 1818, s. 144: Fi 9 Safer 1040 [17 Eylül 1630].

⁶⁴ NA, *SG* 6900, In Constant. Den XIII Septemb. 1630.

temessükün ilk maddesinden haberdar olacak ki Kazakların Osmanlı serhaddinden kaldırılacağına dair Piaseczyński'ye taahhüt verildiğini haber vermekteydi. Kırım Hanı'na verilecek yıllık hediye (donatjff) dair ise Haga'nın yorumu, "[İstanbul'a] geldiğimden beri hiç vermek istemedikleri hâlde" Lehistan tarafının bu hediyeği göndermeyi kabul etmesi karşılığında Tatar akınlarının duracağı olmuştur.⁶⁵ 1612'den beri İstanbul'da görev alan Haga'nın, Lehistan'ın bir asır önceden verilmesi kararlaştırılan ama on sekiz yıldır verilmediğine şahit olduğu bu haracı/pişkeşi şimdi de vereceğine inancı pek yüksek gibi gözükmemekteydi.

Fransa temsilcisi Césy daha fazla malumata sahipti. Haga'nın hükümetine verdiği bilgiye ek olarak Césy, şahsen Piaseczyński'den duyduğu bir noktayı aktarıyordu. Lehistan tarafı Moskova'ya karşı savaş hazırlığı yapmakta olduğundan Piaseczyński, kaymakamdan Tatarların Moskova'ya yardım etmeyeceğine dair söz almıştı. Buna karşılık olarak da Avusturya'nın Erdel'e müdahale etmesi durumunda Lehistan Avusturya'ya destek çıkmayacaktı. Ancak bu siyasi denklemlerden daha önemlisi, Césy'nin şu yorumuydu: Gerek Kazaklar gerekse Tatarlar akın ve yağma üzerine kurulu bir hayat tarzı benimsediklerinden Lehistan ve Osmanlı arasında barış pek mümkün olmayacaktı.⁶⁶

Kısaca özetlemek gerekirse İstanbul'da bir muahede imzalanmış olmasına rağmen şehirdeki diplomatik camia serhatte gerginliğin duracağına ihtimal vermiyordu. Yıllarını Osmanlı siyasetini gözlemleyerek geçiren bu elçilerin yaptıkları yorumlarda haksız olmadıkları muhakkaktır. Bu muahedenin üzerinden daha üç yıl geçmeden Tatarlar tekrar Lehistan'a akın yapacak ve meseleyi nihai surette çözmek için Sultan IV. Murad 1634'te Lehistan seferine çıkmaya niyetlenecekti. Akabinde her ne kadar Lehistan ve Osmanlılar arasında savaş çıkmamışsa da Osmanlı idaresi 1634 sonbaharında Kantemir Mirza'yı Bucak'tan çıkarmak için daha emin adımlar atma yoluna gidecekti.⁶⁷ Ancak henüz böyle bir adım için erkendi. 1630 muahedesinin ilk maddesinin Kantemir ve tevabiinin Bucak'tan gönderilmesini öngördüğü bir gerçek ise de verilen taahhütün faaliyete geçirilmesi şimdilik söz konusu değildi. Hatta Kantemir Mirza'yı muhataralı bölgeden kaldırmak şöyle dursun, Murteza Paşa 1630 Ekim'inde İsmail'den Lehistan'a yazdığı mektubunda bilakis Kantemir'in sınır bölgesinde sancak tasarruf ettiğini ve padişahın bir hizmetkârı olduğunu doğrular.⁶⁸

⁶⁵ NA, SG 6900, In Constant. Den XXVIII Septemb. 1630: "daerinne den Chan bewillicht met conditie dat den Coning van Polen aen hem ierlicx het van ouwen tyden gewoonelyck donatjff moet geven, twelch noyt voor dessen geduyrende myne residentie aende Porta heeft willen doen - waer vuyt dan alle de voorige disgusten ende swaricheden ten wederyde ontstaen sijn."

⁶⁶ BnF, *Manuscrit Français* 16153, v. 347b-348a (Au Roy du 15 de Septembre 1630).

⁶⁷ Bayır 1994, s. 128, Hüküm 241. Başer 2010, s. 118'de, IV. Murad'ın hükmüne yapılan atf 1630 senesine ait gibi gösterilmişse de hızlı bir içerik analizi IV. Murad'a ait hutut-ı hümayunların 1634'de başladığına şüphe bırakmaz. Bu durumda Kantemir'in Bucak havalisinden gönderilmesine dair Murteza Paşa'ya gönderilen emir de 1630 değil, 1634 tarihlidir.

⁶⁸ Abrahamowicz 1959, s. 279, belge 289. Murteza Paşa Tatarları'nın bir kısmının o bölgeden kaldırılıp Kırım'a gönderildiğini belirtmişse de bu ifadenin ne kadar gerçeği yansıttığı tartışmalıdır. Zira belirttiğimiz üzere 1634'te de Bucak Tatarları o bölgede sorun çıkarmaya devam etmekteydi.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

Murteza Paşa'nın adeta Lehistan'a meydan okurcasına Kantemir Mirza'nın Bucak'ta kaldığını belirtmesi, bizleri serhat bölgesinde yapılan görüşmeleri yeniden ele almaya yönlendirmelidir. Değindiği üzere Lehistan elçisi Piaseczyński yanında Osmanlı mektuplarını taşıyan Hüseyin Ağa ile Lehistan'a 1630 Eylül'ünde geri yollanmıştı. Ancak literatürde Murteza Paşa'nın da Lehistan Baş Hatmanı Koniecpolski ile 1630 Eylül ayı başlarında yedi maddelik bir anlaşma imzaladığına dikkat çekilmiştir.⁶⁹ Kaymakam Recep Paşa'nın tam olarak aynı tarihlerde (evahir-i Muharrem 1040/30 Ağustos-8 Eylül 1630) beş maddelik muahedeyi imzaladığını düşünürsek, bu akıl karıştırıcı durumu anlamlandırmak icap eder.

Literatürü 1630 Osmanlı-Leh muahedesine dair yönlendiren eser *Naima Tarihi* olmuştur.⁷⁰ Naima Efendi, Piaseczyński'den ya da 1630'da İstanbul'da imzalanan herhangi bir anlaşmadan bahsetmez. Ancak Naima serhat bölgesinde 1 Safer 1040'ta (9 Eylül 1630) Murteza Paşa ve Leh Baş Hatmanı Koniecpolski arasında yedi maddelik bir anlaşma imzalandığına işaret etmektedir.⁷¹ Kołodziejczyk serhatte imzalanan bu anlaşmanın ne Polonya ne de Osmanlı arşivlerinde herhangi bir orijinal metnini bulabilmiştir. Bu sebeple de eserinde serhatte imzalanan metin için yalnızca Naima'nın verdiği oldukça sade özet suretini kullandığını söylemektedir.⁷² Fakat dikkat çekmek gerekir ki Naima o dönemin canlı tanığı olmadığı gibi yedi maddelik anlaşma metnini doğrudan aktardığı Kâtip Çelebi de (*Fezleke*) 1630 yılında doğuda Safevilere karşı seferdedir.⁷³ Dönemin vekayinamelerinden Topçular Kâtibi Abdülkadir, Hasan Beyzade yahut Peçevi tarihlerinde ise 1630 yılı Leh meselesine dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle Osmanlı müverrihleri arasında ne serhat bölgesinde ne de İstanbul'da birinci elden bilgiye ulaşan olmuştur. O yıl İstanbul'da bulunan Avrupa elçilerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla da hiçbirisi eylül ayında serhatte imzalanan bir metne işaret etmemektedir.

Her ne kadar sınırda bu tarihte imzalanan bir anlaşmaya dair eldeki veriler yeterli olmasa da kesin olarak şunu söyleyebiliriz: Mevzubahis dönemde serhat bölgesinde Hasan-Murteza Paşalar ve Lehistan generali Koniecpolski birbirleriyle sözcüler aracılığıyla sulh meselesini görüşmüşlerdir. Hatta bu görüşmeler esnasında Kırım Hanı Canıbek Giray da Osmanlı paşalarının yanındadır.⁷⁴ Canıbek Giray'ın Kasım 1630'da Rus Çarı Mihail Feodoroviç'e yazdığı mektuptan (*yarlıg*) anladığımız kadarıyla han, paşalarla ortak operasyon için önceki yaz Özü'ye gelmişti. Ancak bir süre sonra Canıbek Giray Han, İstanbul'dan gelen emir üzerine Lehistan'a akından men edilmiştir. Lehistan

⁶⁹ Kołodziejczyk 1999, s. 135; Berindei 1977, s. 302.

⁷⁰ Naima Tarihi'nden alıntılanan Kołodziejczyk 1999, s. 135; Kołodziejczyk'in metnine müdahalede bulunan İvanics 2001, s. 369-370.

⁷¹ Naîmâ 2007, s. 688-689.

⁷² Kołodziejczyk 1999, s. 135, 427-428.

⁷³ Aycibin 2007, s. 4, 817. Bu çalışma kitap olarak neşredilmiştir, Aycibin 2016.

⁷⁴ Gruşevskiy 1956, s. 122.

elçisinin sözüne Sultan Murad itimat ettiğinden dolayı Canıbek Giray geri Kırım'a dönmüştür.⁷⁵

Kırım Hanı Canıbek Giray'ın bu mektubuna (yani Piaseczyński'nin Recep Paşa ile görüşüp muahede bağladıktan sonra serhat bölgesine emirlerin ulaşmasına) istinaden iki gözlem yapmak mümkündür. Öncelikle Canıbek Giray da herhangi bir serhat muahedesinden bahsetmemektedir. İkinci olarak şayet sınırdaki paşalar ile Leh Baş Hatmanı arasında bir sulh bağlandıysa bunun muhtemelen İstanbul'dakinden yani 8 Eylül 1630'dan çok sonra olması gerekir. Çünkü Canıbek Giray'ın ancak kendisine uygun bir anlaşma bağlanmasından sonra geri Kırım'a dönmesi makul gözükmektedir. Bu durumda eğer gerçekten böyle bir muahede yapıldıysa Kâtip Çelebi'nin işaret ettiği yedi maddelik bu anlaşmanın eylül ayı sonu ya da ekim ayında gerçekleşmiş olması daha olasıdır. Her halükârda bu muahedeyi de Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sinde geçtiği şekilde kısaca değerlendirmek gerekir.

İstanbul'da imzalanandan çok da farklı olmayan bu muahede de Kazakların mesken tuttıkları Dinyeper üzerindeki adalardan çıkarılmaları ve karşılığında da Tatar akınlarının zapt edilmesi öngörülüyordu. Lehistan'ın Kırım'a yıllık vergi ödemesi de yine tekrar edilen bir maddeydi. Ancak İstanbul'dakinden ciddi bir şekilde farklılık gösteren hususlar, ikinci ve yedinci maddelerde yer almaktaydı. İkinci madde yer alan "içeride esir olan Tatarlardan Sultân'ı Âsîâne'ye göndermek"⁷⁶ ifadesinde işaret edilen Sultan, literatürde tespit edildiği ve daha önce değindiğimiz üzere 1629'da esir düşen İslam Giray'dır.⁷⁷ Başka bir ifadeyle İstanbul'da yapılan anlaşmada esaretten kurtarılması talep edilmeyen İslam Giray, burada talep edilmiştir.

Serhatte imzalandığı söylenen bu muahedenin yedinci maddesi ise şöyledir: "Leh vilâyetine zarar olmamak için Kantemür ve Aytémür ve Orak Mîrzâ ve Akkırman ahâlîsine tenbîh oluna diyü gurre-i saferde yazıldı. Ve mezbûr mîrzâların itâ'ati sicill olundu."⁷⁸ Kapanış cümlesi olan bu maddede yer alan "gurre-i Safer" (9 Eylül 1630) tarihine katılmadığımızı, serhatteki bu muahedenin daha geç tarihli olması gerektiğini düşündüğümüzü belirtmiştik. Bunu bir kenara bırakacak olursak "mezbur mirzaların itaati sicil olundu" cümlecığı dikkat çekmelidir. Osmanlı ve Lehistan serdarları arasında yapılan anlaşma, Bucak Tatarlarının ileri gelenlerine, bilhassa da önderleri olan Kantemir

⁷⁵ Velyaminov-Zernov 2009, s. 66-67 (Evail-i Ra 1040): "Cankerman'ga barıp, Kapudan Paşa Hazretleri bila görüşüb söyleşüb, Polskay Kralı Vilayeti'ge cavlay barurçakda Polskay Kral hem Uluğ Padişah Hünkar Hazretler'gada bulsun, taki min Uluğ Padişah Canıbek Giray Han Hazretlerimiz'ga da bulsun, taki Kapudan Paşa Hazretleri'ga da bulsun elçi yabarıp Özü Kazağın Özü'den çıkarıb barçasın kırmak için taki uzun uzak barış bulur için 'ahd ve şart itgan için Padişah-ı 'Alem Sa'adetlü Hünkar Hazretleri dahi Polskay Kralı'nın kılğan şartıga inam kılıp min Uluğ Padişah Canıbek Giray Han Hazretlerimiz'ga hatt yabarıp Polskay Kral Özü'den Kazak'ını çıkarmak için şart itgandır. Şüşbu yıl Kral Vilayetige barmagaysız, inşaallah ü te'ala Özü'den Kazak taifesi çıkmak gerekdir; eğer çıkmasday bulsa köp çerü bila vilayetiga cavlay barılır diyib ma'lum kılğan sebebi Cankerman'dın Kırım Vilayetimizga gilganımıznı bildirib ordan uluğ çapkunumuznu yabargan irdik."

⁷⁶ Aycibin 2007, s. 817; Kołodziejczyk 1999, s. 427-428.

⁷⁷ Ivanics 2001, s. 369-370.

⁷⁸ Aycibin 2007, s. 817

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

Mirza'ya tasdik ettirilmişti. Bu durumda gerek Kırım gerekse Bucak Tatarları, anlaşma imzalandığında Özü Vilayeti'nde olmalıydılar. Hal böyle olunca da muahede, Tatarlara yönelik daha fazla madde içermiş ve doğrudan serhat ahvaline yönelik bir hüviyete bürünmüştür.

Nihayetinde Lehistan tarafından kasım ayında gelen bir habere göre, adı belirtilmeyen bir Osmanlı çavuşu Murteza Paşa'nın yanından ayrılıp Hatman Koniecpolski'ye ulaşmıştı. Hatman ile yaptığı birkaç görüşmenin ardından kısmen memnun olan çavuş, Kazak şaykalarına yerleştirilip geri Osmanlı tarafına gönderilmişti.⁷⁹ Çavuşun hangi konuları görüştüğü ya da neden kısmen memnun olduğuna dair bilgi sahibi değilseniz de şu kadarını söyleyebiliriz: 1630 sonbaharında ne İstanbul'da ne de Özü serhaddinde oluşturulan temessükler Sultan IV. Murad tarafından onaylanıp ahidname hâline getirilmiştir.⁸⁰ Ayrıca Kazak ve Tatar akınları da kesin olarak sonlandırılmamıştır. Dolayısıyla sorunlar halledilmemiş, ancak sulh tecdit edilmiştir. Başka bir deyişle Osmanlılar savaşa tutuşmadan siyasi konularını muhafaza edebilmiştir.

Sonuç

Aleksander Piaseczyński'nin İstanbul misyonu, Kazak-Tatar sorunu olarak nitelendirilebilecek Doğu Avrupa meselesine çözüm olmaktan oldukça uzaktı. Hatta Lehistan elçisinin isteği üzere bir ahidname isdarı da söz konusu olmamıştı. Yine de bu diplomatik misyonun ne olamadığından ziyade, neleri mümkün kıldığı günümüz Osmanlı araştırmacılarının dikkatini çekebilir.

Öncelikle Piaseczyński'nin misyonu, İstanbul'da daimî diplomatik temsilciliği olmayan bir devletin maslahatını nasıl gördüğünü anlamamıza yardımcı olur. Fransa elçisi Césy, arabuluculuk görevini üstlenmiş ve Leh diplomata misyonunu icra etmesinde yardımcı olmuştur. Bu durum İstanbul'un diplomatik camiasında tecrübe aktarımına bir örnek teşkil ettiği gibi Fransa'nın Batı Avrupa'da olduğu kadar Doğu Avrupa'da da uluslararası siyasete yön vermeye çabaladığına işaret eder.

İkinci olarak Osmanlı idaresinin Leh elçiyi İstanbul'dan serhatte yollamak istemesi dikkate değerdir. Zıtvarok Muahedesi (1606) ile beraber Osmanlı-Avusturya barışlarının artık İstanbul'da değil de serhat bölgesinde imzalanır olduğu bilinmekle birlikte aynı durumun Osmanlı-Lehistan münasebetleri için de geçerli olması söz konusudur. Recep Paşa, serhat ahvalinin serhatte görüşülmesi gerektiğini belirtmiş, nihayetinde hem İstanbul'da hem de serhatte barış görüşülmüştür. Serhatte bir temessük imzalandığına dair elimizde arşiv vesikası olmasa da sınır paşalarının ve Lehistan generalinin bir barış müzakere ettiği muhakkaktır. Ayrıca bu yöntem, Osmanlı idaresinin öncelik verdiği seçenek olmuştur.

Üçüncüsü ve daha önemlisi, Piaseczyński misyonunun başaramadıkları bize Osmanlı dış politika yaklaşımına dair ipuçları sunmaktadır. XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile

⁷⁹ *Acta Nuntiaturae* 1992, s. 83: (Di Cracovia, li 21 Novembre 1630).

⁸⁰ Her ne kadar 1630 temessükleri ahidnameye dönüşme de 1634 senesinde taraflar arasında imzalanan temessükler ahidname haline getirilmiştir. Halbuki 1634'te ne yeni bir sultan cülus etmiş ne de taraflar arasında bir savaş cereyan etmiştir, bk. Kołodziejczyk 1999, s. 154. Bu durum bizlere ahidnamelerin sadece savaş veya cülusa bağlı olmadığını ifade etmektedir.

başlayan barışsever yaklaşım, XVII. yüzyılın ilk yarısında serhat müzakerelerine önem verilmesi şeklinde kendini göstermiştir. İki cephede birden mücadele vermek istemeyen Osmanlı idaresi serhat birliklerini tartışmalı bölgeye yığmış, ancak sorunun diplomatik kanallarla çözülmesini tercih etmiştir. Bunu yaparken Osmanlı idaresinin taviz vermemesi yani ne Lehistan'a Boğdan üzerinde söz hakkı tanıyor ne de Bucak Tatarlarını o coğrafyadan uzaklaştırıyor olması, Osmanlıların barışa niyetleri olup olmadığını sorgulatabilir. Keza yeni bir ahidname verilmemiş olması da Osmanlı barışseverliği söylemine ters düşüyor gibi durmaktadır. Lakin unutmamak gerekir ki Osmanlı idaresinin kaygısı ebedi bir barışa imza atmak değil, sulhu yenilemektir.

1606 yılı ve sonrasında Macaristan serhaddinde olduğu gibi 1630'da Kuzey Karadeniz'de de askeri birliklerini sınıra yığmışken barış bağlamaya çalışan Osmanlı idaresinin amacı *tecdid-i sulh* yapabilmektir. Avusturya ve Lehistan örneklerinin gösterdiği üzere XVII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı barışları, bir asır öncesinde olduğu gibi Avrupa'da büyük toprak kazanımları sonrasında imzalanmıyordu. Artık Osmanlı idaresi, içinde bulunduğu yeni siyasi ortamda daha fazla zayıt yaşamamak için muahedeye girişmeyi seçiyordu. Başka bir deyişle amaç, aynı anda birden fazla cephede savaşa girmemek için sulh yenilemek olurken diplomatik müzakereler de Osmanlı dış politikasının esaslı bir unsuru haline geliyordu.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Vesikaları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Büyük Ruznamçe (D.BRZ.d) 20683.

Kamil Kepeci (KK.d) 1818.

Bibliothèque nationale de France (BnF)

Manuscrits Français 15967; 16153.

Nationaal Archief (NA)

Staten Generaal (SG) 6900.

The National Archives (TNA)

State Papers (SP) 97/15.

b. Yayınlanmış Kaynaklar ve Kronikler

- Abrahamowicz 1959 Zygmunt Abrahamowicz, *Katalog Dokumentów Tureckich, Dokumenty do Dziejów Polski i Krajów Ościennych w Latach 1455-1672*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Varşova.
- Acta Nuntiaturae 1992 *Acta Nuntiaturae Polonae, XXIV-I, Honoratus Visconti 1630-1636: Vol. I (20 IV 1630 - 26 VII 1631)*, haz. Wojciech Biliński, Fundacja Lanckorońskich, Roma.
- Aycibin 2007 Zeynep Aycibin, *Kâtib Çelebi, Fezleke (Tahlil ve Metin)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Aycibin 2016 Zeynep Aycibin, *Kâtib Çelebi, Fezleke [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)]*, Çamlıca Yayınları, I-II, İstanbul.
- Bayır 1994 Önder Bayır, *IV. Murad'ın Hatt-ı Hümayunları*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.
- Hasan Bey-zâde 2004 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-Zade Tarihi: Metin ve İndeks*, haz. Nezih Aykut, TTK, III, Ankara 2004.
- Kołodziejczyk 1999 Dariusz Kołodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*, Brill, Leiden-Boston-Köln 1999.
- Kołodziejczyk 2011 Dariusz Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania: International Diplomacy on the European Periphery (15th-18th Century), A Study of Peace Treaties Followed by an Annotated Edition of Relevant Documents*, Brill, Leiden-Boston.
- Naîmâ 2007 Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, haz. Mehmet İpşirli, TTK, III, Ankara 2007.

- Piaseczyński 1980 Aleksander Piaseczyński, “Relacyja poselstwa od najjaśniejszego Zygmunta III, polskiego i szwedzkiego króla, do Amurata sołtana, cesarza tureckiego przez urodzonego Aleksandra Piaseczyńskiego, starostę Ulanowskiego i do tegoż cesarza i Porty Otomańskiej posła sprawowanego w Konstantynopolu, roku tysięcznego sześćsetnego trzydziestego, królowi JMci na piśmie podana”, *Trzy relacje z polskich podróży na Wschód muzułmański w pierwszej połowie XVII wieku (Muratowicz, Piaseczyński, Luhieniecki)*, yay. haz. Adam Walaszek, Wydawnictwo Literackie, Kraków, s. 49-88.
- Turan 1961 Şerafettin Turan, “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdarî Taksimatı (H. 1041/M. 1631-32 tarihli bir idarî taksimat defteri)”, *Atatürk Üniversitesi 1961 Yılığın’dan ayrı basım*, s. 201-232.
- Velyaminov-Zernov 2009 VV. Velyaminov-Zernov, *Kırım Yurtuna ve Ol Taraflarga Dair Bolgan Yarlıglar ve Hatlar*, haz. A. Melek Özyetgin-İlyas Kamalov, TTK Yayınları, Ankara.
- c. Telif Eserler**
- Anafarta 1979 Nigar Anafarta, *Osmanlı İmparatorluğa ile Lehistan (Polonya) arasındaki münasebetlerle ilgili tarihi belgeler. Historical documents concerning relations between the Ottoman Empire and Lehistan (Poland)*, İstanbul.
- Atçıl 2015 Zahit Atçıl, *State and Government in the Mid-Sixteenth Century Ottoman Empire: the Grand Vizierates of Rüstem Pasha (1544-1561)*, The University of Chicago, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Chicago, Illinois.
- Avunduk 2008 Abdullah M. Avunduk, “Rumeli Hisarı”, *DİA*, XXXV, s. 238.
- Başer 2010 Alper Başer, *Bucak Tatarları (1550-1700)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar.
- Bayerle 1980 Gustav Bayerle, “The Compromise at the Zsitvatorok”, *Archivum Ottomanicum*, VI, s. 5-54.
- Berindei 1977 Mihnea Berindei, “La Porte ottomane face aux Cosaques zaporogues 1600-1637”, *Harvard Ukrainian Studies*, I/3, s. 273-307.
- De Groot 1978 Alexander H. De Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic: A History of the Earliest Diplomatic Relations 1610-1630*, Nederlands historisch-archaeologisch instituut te Istanbul, Leiden (revised ed. 2012).

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

- Değirmenci 2012 Tülün Değirmenci, “Sözleri Dinlensin, Tasviri İzlensin: Tülû‘î'nin Paşanâme'si ve 17. Yüzyıldan Eşkiya Hikâyeleri”, *Kebikeç*, 33, s. 127-147.
- Doğan 2017 Güner Doğan, “Venediklü ile Dahi Sulh Oluna” 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri, İletişim, İstanbul.
- Emecen 2019 Feridun M. Emecen, “Topal Receb Paşa”, *DİA*, Ek-2, 419-421.
- Ercan 2019 Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diplomasi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Fekete 1932 Lajos Fekete, *Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nikolaus Esterházy 1606–1645*, Budapeşte.
- Florya 1998 Boris N. Florya, “Osmanskaya Imperiya, Kırım i Strany Vostochnoy Evropy v 20-x — načale 30-x gg. XVII v.”, *Osmanskaya Imperiya i Strany Tsentral'noy, Vostochnoy i Yugo-vostochnoy Evropy v XVII v.: Čast' I*, ed. G.G. Litavrin, L. E. Semenova, S. F. Oreškova ve B. N. Florya, Rossiyskaya Akademiya Nauk, Moskova, s. 96-114.
- Florya 2004 Boris N. Florya, “Foma Kantakuzin i ego rol' v razvitii Russko-Osmanskikh otnoşeniy v 20-30-h gg. XVII v.”, *Rossiya i Hristianskiy Vostok*, II-III, İndrik, Moskova, s. 248-287.
- Frost 2000 Robert Frost, *The Northern Wars: 1558–1721*, Longman, Singapore 2000.
- Gencer 1997 Ali İhsan Gencer, “Çatalcalı Hasan Paşa”, *DİA*, XVI, 335.
- Gemil 1973 Tahsin Gemil, “La Moldavie dans les traités de paix ottomano-polonais du XVIIe siècle (1621-1672)”, *Revue Roumaine d'Histoire*, XII, s. 687-714.
- Gruşevskiy 1956 Mihaylo S. Gruşevskiy, *Istoriya Ukrayni-Rusi*, t. 8, Knigospilka, New York 1956.
- Güngörürler 2016 Selim Güngörürler, *Diplomacy and Political Relations between the Ottoman Empire and Safavid Iran, 1639-1722*, Georgetown University, Graduate School of Arts and Sciences, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Washington (DC).
- Güngörürler 2020 Selim Güngörürler, “Islamic Discourse in Ottoman-Safavid Peacetime Diplomacy after 1049/1639”, *Historicizing Sunni Islam in the Ottoman Empire, c. 1450-c. 1750*, yay. haz. Tijana Krstić ve Derin Terzioğlu, Brill 2020, s. 479-500.
- Heywood ve Parvev 2020 *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*, yay. haz. Colin Heywood ve Ivan Parvev, Brill, Leiden.
- Işksel 2012 Güneş Işksel, *La politique étrangère ottomane dans la seconde moitié du XVIe siècle: le cas du règne de Selim II (1566-1574)*,

- École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Paris.
- Işıksel 2016 Güneş Işıksel, *La diplomatie ottomane sous le règne de Selîm II: paramètres et périmètres de l'Empire ottoman dans le troisième quart du XVIe siècle*, Peeters, Paris-Louvain-Bristol.
- Ivanics 2001 Mária Ivanics, "Review Article: *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th—18th Century)*. An Annotated Edition of 'ahdname and Other Documents. The Ottoman Empire and its Heritage. Politics, Society and Economy. Vol. 18 by Dariusz Kołodziejczyk, Suraiya Faroqhi, Halil İnalçık", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 54, no. 2/3, s. 367-72.
- Kangal 1999 Selmin Kangal (haz.), *Savaş ve Barış: 15-19 Yüzyıl Osmanlı-Lehistan İlişkileri*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Kolçak 2017 Özgür Kolçak, "XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diploması Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular", *Divân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 22.43, s. 25-88.
- Kołodziejczyk 2012 Dariusz Kołodziejczyk, "Between Universalistic Claims and Reality: Ottoman Frontiers in the Early Modern Period", *The Ottoman World*, ed. Christine Woodhead, Routledge, Londra ve New York.
- Lockhart 2004 Paul Douglas, *Sweden in the Seventeenth Century*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire ve New York.
- Meredith-Owens 1961 G. Meredith-Owens, "Ken'ân Pasha's Expedition against the Cossacks", *The British Museum Quarterly*, 24 (3/4), s. 76-82.
- Milewski 2017 Dariusz Milewski, "Negotiations instead of War: Polish-Ottoman Diplomatic Contacts in 1627–1630", *Türkiye-Polonya İlişkilerinde "Temas Alanları" (1414–2014) Uluslararası Konferansı Bildiriler Kitabı*, ed. Hacer Topaktaş ve Natalia Królikowska, TTK, Ankara, s. 229–250.
- Norrman 1943 David Norrman, *Gustav Adolfs Politik mot Ryssland och Polen under Tyska Kriget (1630-1632)*, Almqvist-Wiksells Boktryckeri, Uppsala.
- Ostapchuk 1989 Victor Ostapchuk, *The Ottoman Black Sea frontier and the relations of the Porte with the Polish-Lithuanian Commonwealth and Muscovy, 1622-1628*, Harvard University The Graduate School of Arts and Sciences, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cambridge, Massachusetts
- Ostapchuk 2001 Victor Ostapchuk, "The Human Landscape of the Ottoman Black Sea in the Face of the Cossack Naval Raids", *Oriente Moderno, Nuova serie*, Anno 20 (81), Nr. 1, s. 23-95.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

- Pilipçuk 2015 Yaroslav V. Pilipçuk, "Krimskoe Hanstvo i Reç' Pospolitaya v Pravlenie Sigizmunda III Vaza", *Nauçnyy Tatarstan*, 3, s. 82-102.
- Petritsch 2011 Ernst Dieter Petritsch, "Vom Tribut zum Ehrengeschenk: Friedensbemühungen zwischen Hamburgern und Osmanen im 16. und 17. Jahrhundert", *Si vis pacem ...? Bemühungen um Frieden und Friedenssicherung im pannonischen Raum vom Mittelalter bis zur Gegenwart: Tagungsband der 17. Schlaininger Gespräche 1997 (22.-25. September 1997)*, ed. Rudolf Kropf ve Margarete Wagner, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, Eisenstadt, s. 65-77.
- Rohdewald 2016 Stefan Rohdewald, "„bu sulh u salah mukarrer ve mü'ebbed“ / „Pax perpetua“? Polnisch-litauische Friedensformeln und Allianzen mit Osmanen und Krimtataren bis 1790", *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*, 65, H. 2, s. 167-192.
- Sudár 2019 Balázs Sudár, "The Story of Mürteza Pasha", *Şerefe: Studies in Honour of Prof. Géza Dávid on His Seventieth Birthday*, yay. haz. Pál Fodor, Nándor E. Kovács ve Benedek Péri, Research Center for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapeşte, s. 339-357.
- Tongas 1942 Gérard Tongas, *Les relations de la France avec l'Empire ottoman durant la première moitié du XVIIe siècle et l'ambassade à Constantinople de Philippe de Harlay, Comte de Césy (1619-1640)*, F. Boisseau, Toulouse.
- Topaktaş 2014 Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan diplomatik ilişkileri: Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul elçiliği (1788-1793)*, TTK, Ankara 2014.
- Wilson 2009 Peter H. Wilson, *The Thirty Years War: Europe's Tragedy*, The Belknap (Harvard University) Press, Cambridge, Massachusetts

SUMMARY

Students of Ottoman diplomatic history have shifted their focus on peace treaties throughout the last years. Within the ambit of this burgeoning literature, it has been suggested that the Ottomans pursued a peaceful foreign policy in the second half of the sixteenth century. By analysing an episode of Ottoman-Polish relations, the present study argues that such a suggestion is valid also for the first half of the seventeenth century. The peace concluded in 1630 between the Ottoman Empire and the Polish-Lithuanian Commonwealth, with its double-track negotiation processes carried out both on the Ottoman frontier and in Istanbul, has been chosen as a case study.

Firstly, by giving a snapshot of the Eastern European political arena, the present study points out to the roles played by Tatars and Cossacks in the Northern Black Sea

Region in the seventeenth century: the Budjak and Crimean Tatars were pillaging Polish-Lithuanian territory as dependents of the Ottomans, while the Zaporozhian Cossacks defied their overlord the Polish-Lithuanians and ravaged the Ottoman Black Sea ports. While such a troublesome political atmosphere rendered the tension between the Ottomans and the Polish constantly high, both powers were nonetheless reticent to solve their problems by resorting to force: The Poles had just settled their conflicts with the Swedes in 1629 and were busy preparing for a military clash with the Russians. The Ottomans, on the other hand, were dealing with their eastern campaigns against the Safavid Iran. Therefore, striking some sort of a peace seemed appropriate for both sides, leading to a bifurcated negotiation process.

This two-level process was a novelty introduced after the Peace Treaty of Zsitva-Torok in 1606. The peace signed between the Ottomans and the Habsburgs had marked the beginning of a new diplomatic era for the Ottomans, who were now delegating authority to governors or commanders in the border region instead of concluding peace in Istanbul as was the case in the sixteenth century. While the Ottoman governor generals of Buda were conducting negotiations with the Habsburg authorities on the frontier, the Ottoman imperial centre ratified the final peace treaty and turned it into an *ahdname* (capitulation). It is true that not every peace treaty was turned into an *ahdname*, but the Ottomans now grew the habit of negotiating border issues through frontier governor who were more knowledgeable in local affairs. And this was the case with the 1630 Polish peace treaty, too.

As the first level of negotiation, the Ottoman provincial governor of Silistria (Özü), Murteza Pasha, and the Grand Admiral Hasan Pasha got into contact with the Polish Hetman Stanislaw Koniecpolski in summer 1630. At the second level, Polish envoy Aleksander Piaseczyński was sent to the Ottoman imperial capital to negotiate with the Ottoman Deputy Grand Vizier Recep Pasha. At the end of a series of negotiations, the deputy grand vizier rejected Piaseczyński's demand of a renewal of an *ahdname*, but conceded a treaty text (*temessük*) of five articles.

The Polish envoy's dealings in Istanbul can be studied with the help of the regularly sent dispatches prepared by the European *corps diplomatique* in Istanbul. But in further detail, Piaseczyński's proposals for peace and his reactions to the ultimate peace terms have been illuminated within the scope of this study thanks to the undated documents left behind by the French Ambassador in Istanbul, Comte de Césy, now kept in the French National Library (BnF, Ms Français, 15967). These documents also bear value in showcasing how the French mediation was employed by the Polish diplomacy at the Ottoman court.

The five-article-text acquired by Piaseczyński partially satisfied the Polish demands: the Crimean and Budjak Tatars would be banned from raiding the Polish territory. However, the Ottoman administration categorically rejected any Polish say over the Moldavian princely elections and chose to defer the issue of prisoner exchange to a later date. In short, the Ottoman side renewed the peace in Istanbul in early September 1630 with minimal concessions.

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

The second phase of the peace process is the less documented part: the peace treaty allegedly signed between Polish Hetman Koniecpolski and the Ottoman Provincial Governor Murteza Pasha at the Province of Silistria on 9 September 1630. This study suggests that no European diplomat in Istanbul makes mention of such a treaty and there is no Ottoman archival document pointing out to such a text. It is only the Ottoman chronicler Katip Celebi, who cites seven articles agreed upon by both sides, and we take his words for such a treaty. The present study, in any case, confirms that Crimean Tatar Khan Canıbek Giray and Ottoman provincial governor Murteza Pasha met at Silistria and probably reached an understanding with General Koniecpolski, but probably at a later date in the same year.

Neither of the treaties signed in Istanbul and at Silistria were ratified and turned into an *ahdname* by the Ottoman imperial chancery. Nor did the Cossack and Tatar cross-border actions come to a halt. Furthermore, by not sending the Budjak Tatar leaders out of the Budjak region and by confirming their posts in the border districts, the Ottomans challenged the Polish-Lithuanian Commonwealth's stability, rejecting a primary condition of peace with the Poles. However, even though they were unwilling to make such an essential concession, the Ottomans desired to renew the peace.

Hence, in light of the above-lying suggestion, this contribution argues that the Ottomans were not so much interested in concluding an official treaty as renewing a perfunctory peace in order to avoid war on two fronts and, thus, to preserve their political interests. *Tecdid-i sulh*, i.e., the renewal of peace, was the catch-phrase of the Ottoman foreign policy towards its European neighbours in the first half of the seventeenth century, and in a way, it underlined the applicability of diplomacy rather than military force to settle international escalations.

EK 1: XVII. Yüzyılda Karadeniz Havzası

Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve İstanbul Diplomasisi

EK 2a: Fransa Temsilcisi Césy'nin Evrakı Arasında Yer Alan Nehir-Aşağı Eksenli Kuzey Karadeniz Skeçi (BnF, Ms Français 15967, v. 567a) (Görsel)

EK 2b: Fransa Temsilcisi Césy'nin Evrakı Arasında Yer Alan Nehir-Aşağı Eksenli
Kuzey Karadeniz Skeçi (BnF, Ms Français 15967, v. 567a) (Açıklamalar)

1- Hic in campis trans Borystenem continuo Tartari Præcopenses Crym[en]si, Nachaienses degunt qui nisi ab his excubiis quæ in insulis Borystenes degunt arcerentur fixis cis Borystenem domiciliis quotidianas incursiones in Regnum Pol[oniae] exercerent

2- Crym, seu Taurica Chersonesus

3- Ozu

4- Pontus Euxinus

5- Nockasow Transitus Tartar[orum]

6- Caraitoben Transitus Tartar[orum]

7- Hic Tartari in Polonia traicere

8- Borysthenes fl[umen]

9- Tavan Transitus Tart[arorum]

10- Campi deserti M[aiesta]tis eius

11- Confinia Poloniæ ubique

12- Buzack

13- Bendero

14- Bancha ex quibus præceps Borystenes tamquam ex cursibus cadit

15- *Grifonis pour l'intelligence des articles et responses, pour l'accord entre le Roy de poulogne et le grand seigneur*

16- Tyras seu Nester fl[umen]

17- Insulae ubi excursi[ones] contra Tartaros fiunt

Tercümesi:

1- Dinyeper arasındaki arazilerde Kırım ve Nogay Tatarları bulunurlar ki şayet Dinyeper Adaları'nda sakinleşmiş nöbetçiler tarafından dizginlenmezlerse Dinyeper'e yakın meskenlerinden her gün Lehistan Krallığı'na akın ederler.

2- Kırım

3- Özü

4- Karadeniz

5- Nockasow, Tatarların geçidi

6- Karayteben, Tatarların geçidi

7- Tatarlar Lehistan'a buradan geçerler

8- Dinyeper Nehri

9- Tavan, Tatarların geçidi

10- Majestelerinin [Kral III. Sigismund] metruk arazileri

11- Lehistan serhat bölgesi

12- Bucak

13- Bender

14- Bu setlerden Dinyeper adeta yatağından taşarak akar.

15- *Lehistan Kralı ve Sultan arasındaki muahedenin maddelerine ve cevaplarına dair istihbari amaçla çizilmiştir.*

16- Dniester Nehri

17- Tatarlara karşı akınlar bu adalardan yapılmaktadır

*Fransa Elçisi Kont Césy'nin Notlarında 1630 Tarihli Osmanlı-Lehistan Barışı ve
İstanbul Diplomasisi*

EK 3: İstanbul'da Verilen Beş Maddelik Temessükün Césy'nin Evrakı Arasında
Yer Alan İtalyanca Sureti (BnF, Ms Français 15967, v. 474a-b)

*Cinq Articles
du Traicté entre le G[rand] S[eigneu]r et le Roy de Pologne*

Questi sono certi Capitoli, che s'hanno da scriver, alla M[ae]tà di Polonia per
conto del honorato trattato:

Il primo Capitolo è questo:

Molto tempo è che si dice tra di noi, trovandosi scusa in questa parola, cioè,
impedite voi li Tartari, et noi Governaremo, et impediremo li Cosachi, ma questa parola
non ha havuto effetto, ma quel ch'è necessario è questo, che voi levate li Cosachi da quelle
Isole, et che li meniate dentro, et che impiediate et proibiate che più non debbano uscire
detti Cosachi, ne p[er] mare, ne p[er] terra, alli miei paesi custoditi del Mar Negro, ne al
Paese di Chirim, et p[er] impedire li danni delli Tartari, che debbiare dare et mandare al
Gran Chan di Tartaria, li p[er] avanti Capitulati donativi, et così si assicura che il sopra
detto Gran Chan impedirà et proibirà con mano forte li danni, che farano li suoi Sultani,
et li suoi Mirza et di tutta l'altra Nation Tartara.

Il secondo Capitolo è questo:

Che li Cosachi non debbano secretamente con latrocinij et rubarie uscire con poco
numero di Saiche, alli Mari delli miei paesi custoditi, ma se p[er] caso uscirano,
all'incontro di questa parte, se li Dobriza, et li Tartari del Buzac, passando il Danubio
[sic] sacheziarano li Paesi di Polonia, che questo non si debba mentovare, ma che, se si
proibisse, espressam[en]te che li sopra dette saiche non debbano uscire, di qua ancor si
proibirà, et si impedirà che li sopra detti Tartari, non permeterano di passare in modo
veruno nessun Tartaro il Danubio.

Il terzo Capitolo è questo:

Che non si debba guardare con ochio dannoso, alli Paesi di Transilvania,
Moldavia, Vallachia, et che non si debba dar soccorso d'Esercito, ne in palese, ne in secreto
à nessuno sotto mano ma che debiate in ocorenza aiutarli, et socorerli, et che si acadera il
contrario sara certo che la pace, et buona corrispondenza s'altererà.

Il quarto Capitolo è questo:

Che conforme li capitoli et li patti scritti, et ordinati p[er] avanti all'Eccelsa
Capitula che si debba osservare d'ambe li parti di tutto quel che contiene, et che non si
debba contraddire in modo veruno p[er] la fortificatione et mantenimento della buona
Pace et corrispondenza.

Il quinto Capitolo è questo:

Che fin che si confermi et ratifichi d'ambe le parti, la pace et amicitia, li sciavi,
che sono in ambe le parti non si debbano nominare, ma che doppo che sara ratificato et
confermano il sud[det]to trattato, si debbano domandare et conse[gnare] li sciavi che sono
in ambe le parti secondo l'Ecc[el]sa Capitulatione.